

Afriikka- politiikan uusi aika

Kuinka moninkertaistamme
kaupan ja kehitysvaikutukset?

Kaskas
media

DEMOS
HELSINKI

Elinkeinoelämän keskusliitto

Kirjoittajat	Jussi Impiö, Demos Helsinki Pasi Nokelainen, Kaskas Media Petri Vuorio, EK Jannika Ranta, EK
Kansi ja grafiikat	Ulla Eronen
Taitto	Annika Roitto
Julkaisija	Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Toteutus	Demos Helsinki, Kaskas Media ja Elinkeinoelämän keskusliitto

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	3
1 AFRIKAN MEGATRENDIT JA LIIKETOIMINTAMAHDOLLISUUDET	6
1.1. Demografinen muutos: Väestönkasvu, keskiluokan kasvu ja kaupungistuminen	8
Valtava työvoiman tarjonta	8
Kaupungistuminen nopeinta maailmassa	9
Keskiluokan kasvu ruokkii kysyntää – ja teollisuutta	9
Demografisen muutoksen mahdollisuudet Suomelle	10
1.2. Ilmastonmuutos: liiketoimintamahdollisuuksia kahdessa eri vaiheessa	11
Ilmastonmuutoksen hidastaminen	11
Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	12
Ilmastonmuutoksen luomat mahdollisuudet Suomelle	12
1.3. Teknologian kehitys ja digitalisaatiomahdollistavat nopeaa etenemistä	14
Digitalisaation mahdollisuudet Suomelle	15
1.4. Infrastruktuuritarpeet yhä valtaisia	16
1.5. Kaupallisen yhteistyön kehitysvaikutukset	17
2 AFRIKAN INTEGRAATIO LUO MARKKINOITA	22
Mittavat mahdollisuudet	23
Suuret haasteet	24
3.1. Nykyisten investointeja edistävien instrumenttien toimivuus ja kehittäminen	26
3 KEHITYSRAHOITUS KUNTOON	26
3.2. Uusi instrumentti riskiä jakamaan	28
3.3. Yksityistä pääomaa Afrikkaan rahastorakenteella	31
3.4. Euroopalle oma kehityspankki ja uusia Afrikan talouskehitystä palvelevia rahoitusmuotoja	34
Euroopalle oma kehityspankki	34
Vahva tuki EU:n Blended Finance -ajattelulle ja Finnfund sen yhdeksi jakelukanavaksi	35
Arvoketjujen kehittämiseen teknistä tukea	36
LÄHTEET	38
Taustakeskustelut ja haastattelut	39

Tiivistelmä

Afrikka on tulevaisuuden manner. Jo nyt kuusi kymmenestä maailman nopeimmin kasvavista talouksista sijaitsee Afrikassa. Samaan aikaan mantereen väestön ennakoitaan jopa kaksinkertaistuvan vuoteen 2050 mennessä. Samalla kun Afrikan poliittinen ja taloudellinen painoarvo maailmassa kasvaa, lisääntyy myös siihen kohdistuva globaali kiinnostus. Erityisesti Euroopan unionin kohtalonyhteys Afrikan kestävään kehitykseen on ratkaiseva koko EU:n tulevaisuuden kannalta.

Parhaillaan meneillään on tärkeä etsikköaika: omia Afrikka-strategioita laaditaan sekä kansallisella että yhteiseurooppalaisella tasolla. Pääministeri Marinin hallituksen on määrä laatia Suomen ensimmäinen poikkihallinnollinen Afrikka-strategia kuluvan hallituskauden aikana. Keväällä 2020 Euroopan komissio ja EU:n ulkoasianedustaja julkistivat tiedonannon lähtökohdaksi EU:n ja Afrikan uudistetulle kumppanuudelle. Sopimus EU:n ja Afrikan yhteisestä strategiasta on tarkoitus solmia syksyllä 2020.

Tämän raportin tavoitteena on tarkastella paitsi avautuvien markkinoiden mahdollisuuksia suomalaiselle elinkeinoelämälle, myös kaupan ja kestävä kehityksen toisiaan tukevaa roolia sekä antaa niiden pohjalta evästyksiä strategioita laativille päättäjille.

Niin Suomi kuin Euroopan unionikin hakevat uudenlaista, jaettuihin intresseihin perustuvaa suhdetta Afrikan kanssa. Perinteistä kehitysyhteistyötä tarvitaan jatkossakin, mutta se ei yksin riitä. Kehitysavun rinnalla tulee keskittyä myös kaupankäyntiin ja yksityisiin investointeihin, joiden avulla positiiviset kehitysvaikutukset pystytään moninkertaistamaan. Koronakriisi on iskenyt lujaa myös Afrikkaan. Saharan eteläpuolinen Afrikka on ollut yksi maailman nopeimmin kasvavista talousalueista, mutta vuonna 2020 IMF ennustaa sen talouden supistuvan 1,6 prosentilla. Aivan erityisesti uhkaavat lykkääntyä Afrikan tulevan kehityksen kannalta keskeiset investoinnit, sekä julkiset, että erityisesti yksityiset. Tähän kehitykseen lisävauhtia antaa kiihtyvä pääomapakko. Kuten Euroopassakin, tarvitaan Afrikassakin juuri nyt erityisesti investointeja edistäviä rahoitusratkaisuja, jotta elpyminen varmistetaan. Pääomaköyhässä maanosassa tämä tarkoittaa käytännössä kehitysrahoitusratkaisuja.

Suomen ja Afrikan maiden kaupallisissa suhteissa on yhä syventämisen vaara. Vielä tällä hetkellä Suomen kauppavaihto mantereiden maiden kanssa on vaatimatonta: Afrikan maiden osuus Suomen kokonaisviennistä on vain 2,5 prosenttia. Siitäkin muutamien Pohjois-Afrikan maiden ja Etelä-Afrikan osuus muodostaa valtaosan. Palveluiden osuus on Afrikkaan suuntautuvasta viennistämme vain noin kuudesosa, vaikka sen osuus kokonaisviennistämme on jo kolmasosa. Ovi Afrikkaan on silti raollaan myös suomalaisyrityksille.

Suomella on tarjota Afrikan kasvaville markkinoille huippuluokan osaamista, joka osuu hyvin yhteen käynnissä olevien megatrendien kanssa. Tällaista osaamista Suomella on tarjota muun muassa uusiutuvassa energiassa, infrastruktuurin kehittämisessä, maa- ja metsätaloudessa, koulutuksessa ja digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Suomalaisyritysten kaupallisiin mahdollisuuksiin paneudutaan etenkin raportin ensimmäisessä luvussa. Kunnianhimoiseksi, mutta varsin mahdolliseksi, tavoitteeksi tulisi asettaa Afrikkaan suuntautuvan viennin kaksinkertaistaminen kymmenessä vuodessa. Palveluviennin osalta odotusarvo on tätä suurempi johtuen sekä matalasta lähtötasosta että Afrikan kiihtyvistä digitalisaatiokehityksestä.

Yksi keskeinen syy Afrikan haasteisiin on mantereiden heikko sisäinen integraatio: väestö on pirstoutunut 55 eri valtioon ja maat käyvät vain vähän kauppaa keskenään. Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Syntymässä oleva mantereiden laajuinen vapaakauppa-alue CFTA (Continental Free Trade Area) voi tuoda merkittävän piristysruiskeen Afrikan talouteen. Sen aikataulu on äärimmäisen kunnianhimoisen, mutta ansaitsee EU:lta täyden tuen. Kauppapoliittisten suhteiden kehittämistä käsitellään raportin toisessa luvussa.

Raportin kolmannessa luvussa esitetään ehdotuksia kehitysrahoitusratkaisujen kehittämiseksi ja yksityisen yritystoiminnan toimintaedellytysten parantamiseksi Afrikan usein edelleen haastavassa toimintaympäristössä. Afrikan työikäisen väestön arvioidaan kasvavan lähes 450 miljoonalla eli suurin piirtein EU:n väkiluvun verran 15 vuodessa. Selvää on, että tarvittava määrä uusia työpaikkoja ei synny ilman yksityisen sektorin panosta. Kehitysrahoitusratkaisut sekä EU:n että kotimaan tasolla ovat investointien edesauttamisessa avainroolissa.

Koronapandemia on valtava uhka Afrikan suotuisalle kehitykselle. Vaikka manner on kohdannut taudin myöhemmin kuin muu maailma, sen vaikutukset saattavat olla Afrikassa vielä tuhoisampia kuin muualla. Tätä raporttia kirjoitettaessa pandemia on edelleen käynnissä ja sen lopullisia vaikutuksia on mahdotonta tarkkaan arvioida.

Elinkeinoelämän viisi tärkeintä suositusta EU:lle ja Suomelle

- 1. Asetetaan tavoitteeksi Suomen Afrikka-viennin kaksinkertaistaminen 2020-luvulla.** Suunnataan vienninedistämistoimia ja kehitysrahoitusta erityisesti ilmastoystävällisiin teknologia- ja digitalisaatoratkaisuihin ja muihin suomalaisen osaamisen vahvuusalueisiin, joilla pystytään tukemaan Afrikan kestävästä kehitystä ja elpymistä koronakriisistä. Erityistä potentiaalia liittyy digitalisaation myötä palveluvientiin, joka on tällä hetkellä Afrikkaan vähäistä, mutta muodostaa Suomen maailmanlaajuisesta viennistä jo kolmasosan.
- 2. Asetetaan Afrikan yksityisten investointien edistäminen Suomen kehityspolitiikan ja -rahoituksen ykköskärjeksi** samaan tapaan kuin EU-tasolla jo on tehty. Julkisten ja yksityisten investointien toteutus sekä niistä syntyvät työpaikat ovat tehokkain tapa poistaa köyhyyttä, kohentaa afrikkalaisten elintasoja ja vastata ilmastonmuutokseen. Koronakriisin tuloksena haaste on erityinen, sillä investointiprojekteja on peruuntunut ja pääoma pakenee Afrikasta kovaa vauhtia. EU:n ja Suomen kehitysrahoituksella on tällöin keskeinen merkitys Afrikan talouden elpymisessä. Samalla kohennetaan kehitysrahoituksen panos-tuotos-suhdetta merkittävästi.
- 3. Vahvistetaan Team Finlandin Afrikka-palveluita ja hyödynnetään synergiat EU-tasolla.** Team Finland -verkoston joukkuepeliä tulee tehostaa ja panostaa voimakkaammin liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamiseen ja markkinoillepääsyn tukeen. Business Finlandin resursseja tulee vahvistaa sekä samalla hyödyntää ulkoministeriön verkostoa ja Finnfundin Afrikka-tuntemusta. Afrikka-resurssien vahvistamista ei kuitenkaan tule tehdä muiden kasvumarkkinoiden kustannuksella. Myös elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen välistä vuoropuhelua voidaan vahvistaa kestävästä kehityksen investointiprojektien tunnistamisessa. Lisäksi tulee pyrkiä aiempaa tehokkaammin hyödyntämään EU:n edustustoverkostoa Afrikassa.
- 4. Perustetaan uusi EU:n omaa kehitysrahoitusta koordinoiva toimija** esimerkiksi Euroopan investointipankin alaisuuteen, joka tekee tiivistä yhteistyötä kansallisten kehitysrahoitusyhtiöiden (esim. Finnfund) kanssa. **Kanavoidaan osa EU:n kehitysrahoituksesta kansallisten kehitysrahoitusyhtiöiden kautta.** Päinvastoin kuin nykytilanteessa, **varmistetaan, että eurooppalaiset yritykset ovat mukana EU:n kehitysrahoitusprojekteissa** Afrikassa ja mahdollistetaan myös pk-yritysten osallistumisedellytykset uuden EU-toimijan ja kansallisten toimijoiden kautta. Rakennetaan yhteistyötä Team Europe -hengessä.
- 5. Euroopan unionin ja Suomen tulee kaikin tavoin edistää Afrikan vapaakauppa-alueen syntymistä.** EU:n sisämarkkina on ainutlaatuinen saavutus ja voi toimia monessa kohdin esimerkkinä Afrikan vapaakauppa-alueen luomisessa. Vapaakauppa-alue ei kuitenkaan itsessään riitä, vaan se vaatii toimiakseen edellä mainittuja yksityisiä ja julkisia investointeja mm. kuljetusinfrastruktuuriin. Vapaakauppa-alueen tuloksena syntyy miljoonia työpaikkoja ja myös suomalaisyritysten kaupalliset skaalautumismahdollisuudet moninkertaistuvat.

1

Afrikan megatrendit ja liiketoimintamahdollisuudet

Suomalaisten yritysten liiketoimintamahdollisuudet Afrikassa syntyvät erityisesti kolmen megatrendin seurauksena: väestönkasvun ja kaupungistumisen aikaansaama demografinen muutos, ilmastonmuutoksen torjunta sekä digitalisaatio. Suomalaiselle osaamiselle olisi kysyntää myös infrastruktuurin parantamisessa. Suomalaisyritysten tuottamat kehitysvaikutukset syntyvät erityisesti yksityisen sektorin investointihankkeiden kautta. Ne synnyttävät työpaikkoja ja vähentävät köyhyyttä, jolloin afrikkalaisten elämänlaatu paranee ja tulevaisuuden luottamus vahvistuu.

Suomen ja Afrikan maiden välisen kaupan volyyymi on viime vuosikymmenet pysynyt lähes samalla tasolla. Tullin tavaravientiä mittaavien tilastojen mukaan Suomen Afrikan viennin arvo oli vuonna 2019 noin 1,5 miljardia euroa. Tilastokeskuksen vastaava luku on lähes 2 miljardia euroa.¹ Joka tapauksessa Afrikan osuus Suomen tavaraviennistä on vain noin 2,5 prosenttia. Palveluviennin kohdalla osuus on vielä huomattavasti pienempi. Palvelut muodostavatkin merkittävän siivun Afrikan vielä toteutumattomasta vientimarkkinapotentiaalista. Kauppa Afrikan maiden kanssa on lisäksi maantieteellisesti hyvin keskittyntä. Vuonna 2019 viennin arvosta 29 prosenttia muodostui viennistä Egyptiin, 19 prosenttia viennistä Marokkoon ja 16 prosenttia viennistä Etelä-Afrikkaan.²

Lukujen valossa voikin sanoa, että Suomessa ei vielä ole herätty Afrikan koko taloudelliseen potentiaaliin. Vuosien 2008 ja 2019 välillä Afrikan yhteenlaskettu bruttokansantuote lähes kaksinkertaistui kiintein hinnoin laskettuna reiluun 2,5 biljoonaan dollariin. Mantereen talouden kasvu tuli ennen kaikkea Saharan eteläpuolisesta Afrikasta, minne Suomesta suuntautuva vienti ei juurikaan ole kasvanut. Suorien investointien osalta kehitys on ollut vielä paljon vaatimattomampaa.

Afrikan taloudellisista mahdollisuuksista puhuttaessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä mittakaava. Viime vuosikymmenten melko hyvästä kehityksestä

1 Tilastokeskus: tavaroiden ja palvelujen ulkomaankauppa.
Suomen palveluvienti Afrikkaan vuonna 2019 yht. 344 miljoonaa euroa
Suomen tavaravienti Afrikkaan vuonna 2019 yht. 1,9 miljardia euroa

2 Tulli: Suomen ja Afrikan maiden välinen kauppa 2019.

huolimatta koko mantereen kiintein hinnoin laskettu bruttokansantuote on edelleen pienempi kuin esimerkiksi Ranskan: yhtenäisesti säännellyn talouden sijasta “Afrikan markkina” on toistaiseksi jakaantunut 55 valtioon, joskin taloudellinen yhdentymiskehitys voi tulevaisuudessa saada aikaan merkittäviä skaalautuja.

Silti osittain juuri matala lähtötaso luo mahdollisuuksia myös suomalaisille yrityksille. Afrikka on viimeinen maanosa, jossa voidaan tulevaisuudessa nähdä ajoittain kaksinumeroisia kasvulukuja. Nopea talouskasvu korreloi tavanomaisesti infrastruktuuri-investointien kanssa, joten Afrikka on lähitulevaisuudessa kiinnostava markkina-alue monelle pienemmällekin yrityksille. Erityistä potentiaalia liittyy digitalisaation myötä palveluvientiin, joka on tällä hetkellä Afrikkaan vähäistä, mutta muodostaa Suomen maailmanlaajuisesta viennistä jo kolmasosan. Tavoite Suomen Afrikan viennin kasvulle tulisikin olla sen kaksinkertaistuminen vuoteen 2030 mennessä, mikäli koronapandemia ei suista kehitystä täysin pois raiteiltaan.

Suomalaisyriyten Afrikan-kaupan kasvattamisen kannalta on keskeistä paikantaa osaamisemme ja Afrikassa käynnissä olevien megatrendien väliset yhteiset rajapinnat. Näiden ohella tässä luvussa käsitellään liiketoiminnan yleisiä kehitysvaikutuksia sekä lahjamuotoisen avun ja liiketoiminnan synergioita.

Korona kurittaa Afrikkaa

Koronavirus on iskenyt voimakkaasti Afrikan talouteen. Kesäkuun 2020 alussa näytti, että pandemian talousvaikutukset ovat aiheuttamassa Saharan eteläpuolisen Afrikan ensimmäisen taantumun 25 vuoteen.

Afrikka kärsii pandemiasta kaikkein eniten, vaikka tartuntoja siellä oli kesäkuuhun 2020 mennessä todettu mantereista vähiten. Esimerkiksi Maailmanpankki arvioi pandemian saattavan pudottaa 23 miljoonaa ihmistä äärimmäiseen köyhyyteen vuoden 2020 aikana Afrikassa.

Talousvaikutukset kanavoituvat montaa reittiä. Monien mantereiden maiden tärkeimpien vientituotteiden eli mineraalien ja öljyn kysyntä ja hinnat ovat alhaalla. Vientitulojen väheneminen heikentää myös esimerkiksi Nigerian, Angolan ja Sambian valuuttojen arvoa. Erityisen ongelmallista valuutan romahtaminen on tuontiruuvasta riippuvaisille maille ja siksi korona voi lisätä aliravitsemusta. Öljyä tuovat maat Itä-Afrikassa kuten Kenia tai Ruanda puolestaan hyötyvät alhaisista hinnoista, mutta turistien kaikkoaminen on myrkyä maiden tärkeälle turismisektorille.

Afrikan liike-elämän yksi perusongelma on rahoituksen saatavuus ja korkea hinta myös normaalioloissa. Koronapandemian myötä on käynnistynyt pääomapako ulkomaisten sijoittajien siirtäessä varoja turvaan epävakaaksi mielletyltä alueelta. International Institute of Finance arvioi toukokuussa, että ulkomaista pääomaa oli vedetty pois 100 miljardin dollarin edestä kehittyviltä markkinoilta. Lukuisten sinänsä kannattavien investointien rahoitus on peruuntunut.

Itse taudin osalta Afrikka on säästynyt pahimmalta. Reilun 1,2 miljardin ihmisen mantereella tartuntoja oli kesäkuun alussa 2020 vain noin 150 000 ja tautiin menehtyneitä alle 4 000. Kyse voi kuitenkin olla tartuntojen ja kuolinsyiden alidiagnosoinnista. Lisäksi on mahdollista, että epidemia on Afrikassa vasta aluillaan.

Toisaalta osalla Afrikan maista on myös kokemusta aikaisempien epidemioiden kurinalaisesta eristämisestä ja tehokkaasta hoitamisesta. Ja näitä valmiuksia on hyödynnetty tehokkaasti myös koronaviruksen torjumisessa.

1.1. Demografinen muutos: Väestönkasvu, keskiluokan kasvu ja kaupungistuminen

Vaikka väestönkasvu Afrikassa on suurta, demografinen vaihtelu mantereen sisällä on merkittävää. Afrikan väestönkasvusta onkin syytä puhua mieluummin aluekohtaisesti kuin yhtenä koko maanosaa koskevana ilmiönä.

Nykyisillä syntyvyysennusteilla Saharan eteläpuolisen Afrikan väestön odotetaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2050 mennessä.³ Ranskankielisessä Länsi-Afrikassa väestönkasvu on nopeinta koko maailmassa. Monessa Itä-Afrikan maassa hedelmällisyys on kuitenkin viime vuosina kääntynyt laskuun, ja Etelä-Afrikassa ja osassa Pohjois-Afrikan maita kokonaishedelmällisyysluku on jo alle 3.

Väestönkasvu kuitenkin jatkuu, vaikka hedelmällisyys laskee. Tähän on kaksi syytä: keskimääräinen elinikä on noussut merkittävästi ympäri maanosaa ja erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Lisäksi alueella on jo valmiiksi suuri määrä lapsia ja nuoria.

Hurjimpiin väestönkasvun ennusteisiin on silti syytä suhtautua varauksella. Syntyvyyteen ja perhekokoon vaikuttavat useat yhteiskunnalliset muuttujat ja trendit, joista osa on vaikeasti ennakoitavissa. Erityisesti kaupungistuminen pienentää perhekokoa. Tämä johtuu muun muassa pitkästä etäisyydestä isovanhempiin, pienemmistä asuineliöistä ja ympäristön aiheuttamasta sosiaalisesta paineesta perhesuunnitteluun.

Moni Afrikan maa toivoo tulevaisuudessa hyötyvänsä niin sanotusta demografisesta osingosta.⁴ Tällä viitataan talouden kasvupotentiaaliin väestörakennemuutoksessa, jossa työssäkäyvän väestön määrä kasvaa nopeammin kuin siitä riippuvaisen väestön määrä. Ilmiön hyödyntämisen tiellä on vielä monta ongelmaa, joista polttavin on työpaikkojen syntyminen.

Valtava työvoiman tarjonta

Afrikassa on maailman nuorin väestö.⁵ Afrikkalaisen keski-ikä on 19 vuotta (siinä missä Suomessa se on 45 vuotta). Tämä tarkoittaa tiettyjen haasteiden ohella valtavaa työvoima- ja kuluttajapotentiaalia, sekä äärimmäisen dynaamista palvelukulutuksen kysyntää digitaalisten älypuhelimilla saavutettavien palveluiden ja älypuhelinsovellusten parissa. Afrikan kulutuskysyntä todennäköisesti ohittaa Venäjän ja Brasilian kulutuskysynnän vuoteen 2025 mennessä. Vaurastumisen ohella kulutuskysynnän nousu selittyy myös väestönkasvulla.

Työllistämisen kustannukset ja riskit ovat yleisesti matalat ja monet työvoimavaltaiset matalan osaamistason työt ovatkin löytämässä tiensä Afrikkaan. Vaatetus- ja matalan teknisen tason kokoonpanoteollisuutta on syntynyt useaan

3 UN: Our growing population

4 Ulkoministeriö: Afrikan megatrendit

5 Population review: Africa Population 2020

Afrikan maahan, viime vuosina erityisen paljon Etiopiaan ja erityisesti kiinalaisten ja eurooppalaisten valmistajien toimesta. Teollinen kehitys ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys. Sitä käsitellään lisää digitalisaatiota koskevassa kappaleessa.

Kaupungistuminen nopeinta maailmassa

Toisin kuin muualla maailmassa, Afrikassa kaupungistumiskehitys ei ole kulkenut suoraviivaisesti käsi kädessä rakenteellisen muutoksen, talouskasvun tai väestönkasvun alenemisen kanssa. Siksi köyhyys, eriarvoisuus ja segregatio ovat kaupungeissa yleisiä ja saattavat pahentua kaupungistumisen edetessä. Jo nyt kaupungistumisen tahti on nopeinta maailmassa. Suunnittelematon kaupungistuminen saattaa suurella todennäköisyydellä johtaa inhimillisen turvallisuuden heikkeneemiseen, ilmastonmuutokseen liittyvän haavoittuvuuden lisääntymiseen sekä haitallisiin ympäristövaikutuksiin. Erityisen voimakkaasti haittavaikutukset kohdistuvat jo muutenkin heikoimmassa asemassa olevaan väestöön.

Etenkin infrastruktuuriin tarvitaan huomattavia investointeja, jotta kestävä kehitys olisi kaupungeissa mahdollista. Perusinfrastruktuuria, kuten julkista liikennettä ja sanitaatiota, tulee parantaa, ja näiden saanti tulee taata myös köyhimmälle väestönosalle. Parannukset infrastruktuurissa tarjoavat myös mahdollisuuksia ympäristön ja ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta edullisiin ratkaisuihin.

Keskiluokan kasvu ruokkii kysyntää – ja teollisuutta

Keskiluokan kasvua ajaa kaupungistumisesta aiheutuvan palvelu- ja tuotekysynnän kasvu ja koulutustason verkkainen nousu.

Kulutuskysynnän kasvua on voimakkaimmin perustason kulutustavaroiden ja jalostettujen elintarvikkeiden parissa. Teollisen tuotannon määrän onkin arvioitu nousevan 930 miljardiin dollariin vuoteen 2025 mennessä⁶, ja peräti kolme neljäsosaa tästä arvioidaan olevan tuontia korvaavaa tuotantoa esimerkiksi lääke-, elintarvike- ja juomateollisuudessa. Lisäksi esimerkiksi ajoneuvojen kokoonpanoteollisuutta on syntynyt ja siirtynyt Itä-Afrikkaan vastaamaan paikalliseen tarpeeseen.

Yksi esimerkki monikansallisesta yhtiöstä, joka on tehnyt greenfield-sijoituksia Afrikkaan, on eteläkorealainen Samsung. Sen tietokoneita ja tuulettimia valmistetaan esimerkiksi Egyptissä, tietokoneita kootaan Etelä-Afrikassa ja jääkaappeja Etiopiassa. Yhtiö ilmoitti 2018 tavoitteekseen kaksinkertaistaa myyntinsä mantereella ja siten nostaa Afrikan osuus kokonaismyynnistään 20 prosenttiin vuoteen 2023 mennessä.

⁶ Leke ja Signé, Brookings: *Spotlighting opportunities for business in Africa and strategies to succeed in the world's next big growth market*

Teollinen tuotanto on kovaa vauhtia automatisoitumassa. Se vaatii korkeampaa osaamistasoa, kehittyneitä teollista toimintakulttuuria, toimivaa energiajärjestelmää ja varmaa ja kustannustehokasta logistiikkaa. Näillä alueilla Afrikan mailla on vielä suuria kehitystarpeita. Pelkkä työvoimapotentialiaali ei enää materialisoidu investoinneiksi ja teollisiksi työpaikoiksi. Afrikan teollistuminen tulee todennäköisesti tapahtumaan vaateteollisuuden kaltaisen, vaikeasti automatisoituvan ja käsityövaltaisen valmistavan teollisuuden kautta ja erityisesti maatalouden ja elintarviketeollisuuden kehittymisen myötä.

Demografisen muutoksen mahdollisuudet Suomelle

Väestöllisen muutoksen luomat liiketoimintamahdollisuudet Suomelle ovat monialaisia. Kaupunkien infrastruktuurit, esimerkiksi vesi- ja jätehuolto, ovat koetuksella: tähän Suomella olisi tiedollista ja taidollista annettavaa, mikäli vientiin soveltuvia yrityksiä löytyy. Kiertotaloudesta ei Afrikan kontekstissa voi puhua vielä megatrendinä. Vuoden 2019 lopulla käynnistyneen Suomen valtion, Sitran ja Afrikan kehitys pankin yhteisen kiertotaloushankkeen kautta olisi tärkeä pystyä rakentamaan liiketoimintamahdollisuuksia myös yrityksille.

Systemaattisesti kehitetylle työssäoppimiselle, sekä ammatillisen koulutuksen lokalisoiduille täsmätoimille on Afrikan markkinoilla valtava tarve, johon ei ole kyetty vastaamaan. Tässä olisi mahdollisuuksia myös suomalaisille koulutusvientiryksille.

Optimististen arvioiden mukaan Afrikan mantereen teollinen tuotanto nousisi vuoteen 2025 mennessä lähes biljoonan dollarin suuruusluokkaan. Tämä avaa mahdollisuuksia myös investointihyödykkeiden viennille, kuten esimerkiksi pieneteollisuuskoneiden valmistajille.

Rakentaminen on vauhdikasta ja laadultaan vaihtelevaa. Laadukkaan, nopean ja varman asuntorakentamisen markkinoilla voisi olla tilaa myös suomalaiselle suunnittelulle ja osaamiselle. Kyse olisi ennen kaikkia palveluviennistä, sillä itse rakentamisessa liiketoiminnan mahdollisuudet saattavat olla rajallisia. Lisäksi Afrikassakin rakennetaan ylöspäin, mikä tarkoittaa kasvavia markkinoita esimerkiksi hisseille ja liukuportaille.

1.2. Ilmastonmuutos: liiketoimintamahdollisuuksia kahdessa eri vaiheessa

Ilmastonmuutos on dramaattisin Afrikkaan vaikuttavista megatrendeistä. Afrikan osuus maailman CO₂-päästöistä on alle 7%, kun taas inhimilliset vaikutukset ovat juuri siellä nopeimmat ja suurimmat. Lisäksi leijonanosan mantereen päästöistä tuottaa vain kolme valtiota: Egypti, Etelä-Afrikka ja Nigeria.

Inhimilliset vaikutukset syntyvät muuttuneiden sääkiertojen myötä. Maanviljely Afrikassa on perustunut sadekausien säännölliseen kiertoon. Lämmennyt ilmasto ja lämmenteet merien pintavedet ovat sotkeneet sadekausien rytmin. Kuivat kaudet pitenevät ja sateista on tullut äärimmäisen rankkoja ja hyvin epäsäännöllisiä. Tästä aiheutuu vaikeuksia viljelyolosuhteille ja ruoantuotannolle. Maatalous on rakenteeltaan pienimuotoista, matalasti koneistettua ja vailla keinoitekoisia kastelujärjestelmiä. Ilmastonmuutos heikentää siis maaseudun kykyä työllistää ja tarjota elantoa. Tämä taas vauhdittaa kaupungistumiskehitystä sekä heikentää alueiden resilienssiä kriisejä (kuten nälänhätää) ja tauteja vastaan. Mitä vähemmän resursseja, sen suurempi alueen konfliktiherkkyys.

Ilmastonmuutos on megatrendi, joka voi kärjistää Afrikan rakenteellisia haasteita entisestään. Tällöin Afrikan ongelmista tulee nopeasti myös Euroopan ongelmia. Tilanteen eskaloitumista voidaan estää mahdollistamalla uusiutuvan energian tuotantoa ja parantamalla ruoantuotannon edellytyksiä.

Ilmastonmuutoksen hidastaminen

Ilmastonmuutoksen etenemisen hillitseminen Afrikassa on maanosan talouskasvun ja keskiluokan kasvun myötä koko maailman agendalla. Tämä tarkoittaa lähinnä uusiutuvien energiantuotantotapojen suosimista energijärjestelmää rakennettaessa. Vesi-, tuuli- ja aurinkovoiman potentiaali on Afrikassa valtava. Myös biokaasun tuottamiselle on edellytyksiä osana maatalouden tehostamista ja yhdyskuntajätteen hyötykäytön edistämistä. Muiden muassa Keniassa, Etiopiassa, Marokossa ja Egyptissä energiamurros on edennyt voimakkaasti. Yksistään vuonna 2018 uusiutuvan energian tuotantokapasiteettiin investointiin Keniassa 1,4 miljardia ja Marokossa 3,1 miljardia dollaria.

Kansainvälisen uusiutuvan energian järjestön IRENE:n arvion mukaan nykyaikaiset uusiutuvat energialähteet voisivat kattaa puolet mantereen sähköntuotannon kapasiteetista vuoteen 2030 mennessä. Tämä olisi seitsemänkertainen lisäys vuoden vuoteen 2017, jolloin kapasiteetti oli 42 GW. Muutos edellyttäisi 70 miljardin Yhdysvaltain dollarin vuotuisia investointeja.⁷

Afrikan tapauksessa pitkät välimatkat ja hajallaan asuvat matalatuloiset yhteisöt eivät usein mahdollista taloudellisesti kannattavia massiivisia

7 IRENA: [Scaling up renewable energy deployment in Africa](#)

runkoverkkoratkaisuja, vaan suosivat hajautettuja järjestelmiä. Esimerkiksi verkkoaan voimakkaasti laajentaneessa Keniassa on jälkeenpäin laskettu yhden maa-seudun pienviljelijän saamisen keskitetyn sähkönjakelun piiriin paikoin maksa-
neen jopa 1 500 dollaria, vaikka kyseinen henkilö tuskin tulee elämänsä aikana kuluttamaan tämän arvosta sähköä.

Ilmastonmuutos on tuonut myös paineita hiilinielujen rakentamiseen eri puolille Afrikkaa metsittämisen ja maankäytön muutosten avulla. Erityisesti maa-perän hiilinielujen toiminnan ymmärtämisessä on suuria aukkoja. Maaperän hiilivuodon mittaamisen osalta Afrika on lähes kartoittamaton alue. On todennäköistä, että monin paikoin aloitetaan laajamittaisia hiilensidontametsien istutuksia.

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Ilmastonmuutoksen prosessien ymmärtämisen kannalta on keskeistä myös meteorologisen infrastruktuurin päivittäminen. Valtiolliset ilmatieteenlaitokset tarvitsevat uutta laitteistoa paitsi vaarallisten sääilmiöiden ja luonnonmullistusten ennakkointiin, myös perinteisen säiden ennustamisen kehittämiseen. Ilmastonmuutos on heikentänyt säiden ennakoitavuutta, mistä on aiheutunut suuria ongelmia erityisesti maataloudelle. Tarve infrastruktuurin kehittämiseksi on maanosassa suuri.

Näiden hankkeiden kokonaisvaikutusten ymmärtäminen on ratkaisevan tärkeää. Kokonaisvaikutuksiin sisältyvät sekä ekosysteemisistä että elinkeinoihin liittyvät vaikutukset. Maa- ja metsätalouden yhdistävissä peltometsäviljelyhankkeissa voidaan saada aikaan tehokkaita arvoketjuja puun kestäväälle käytölle ja kaupalliselle ruoantuotannolle.

Hillitsemistoimista huolimatta ilmasto Afrikassa muuttuu nopeasti. Ilmastonmuutoksen seurausten hallitsemisessa on liiketoimintamahdollisuuksia sekä infrastruktuurin rakentamisen että ruoantuotannon kehittämisen alueilla. Vaihtelevia sääolosuhteita kestävät tiestöt ja rakenteet tulevat tarpeeseen.

Ilmastonmuutoksen luomat mahdollisuudet Suomelle

Energiaratkaisut

Suoraviivaisimmat mahdollisuudet Suomella ovat energiantuotannossa, jossa markkinat ovat jo olemassa ja ennusteiden mukaan kasvamassa jopa kymmenien miljardien eurojen vuositasolle. Esimerkiksi Kenian valtiollinen, pörssinoteerattu energiayhtiö KenGen hakee aktiivisesti kansainvälisiä kumppanuuksia. Jo nyt suomalaisyritykset toimittavat mantereelle paitsi voimaloita, myös esimerkiksi aurinkoenergiapuistojen invertteriasemia.

Yksistään Vaasan alueella oli vuonna 2017 noin 140 energia-alan yritystä. Tämä potentiaali ei itsessään vielä realisoidu vienniksi Afrikkaan. Suomalainen

osaaminen saattaa olla sellaisenaan liian hi-techiä eli tuotteet ja palvelut pitää sopeuttaa ympäristön toimintaedellytyksiin ja maksukykyyn. Afrikkaan ei siis välttämättä saada kaupaksi energia-alan ”mersua”, mutta ”skodalle” tai ”volkkarille” on erittäin kova kysyntä. Ja tähän tarvitaan kärsivällisen rahoituksen lisäksi tietoa ja verkostoja. Toisaalta Afrikan heikko sähköinfra olisi ihanteellinen laboratorio käänteiselle innovaatiotoiminnalle: siellä toimiviksi hiotut älysähköjärjestelmät voisi tuoda kehittyneisiin maihin⁸, joissa tarve joustavuudelle kasvaa rajusti, kun uusiutuvien lähteiden osuus tuotannosta lisääntyy.

Hiilinelut, metsänhoito

Ilmastonmuutoksen vaikutusten ymmärtämiselle sekä hiilinelujen ja -sidonnan tuntemukselle on kasvava kysyntä. Suomessa on runsaasti sekä julkista tutkimuskapasiteettia että asiantuntijayrityksiä, joilla on sovellettavissa olevaa osaamista näille osa-alueille. Lisäksi osa teollisista toimijoista on työskennellyt teemojen kanssa pitkään. Yksi Suomen suurista metsäyhtiöistä on kehittänyt ja soveltanut luonnonympäristöjen ja viljelyalueiden ekosysteemipalvelujen kestäväää tuotteistamista muun muassa Aasiassa ja Etelä-Amerikassa. Afrikassa tällainen lähestymistapa on vielä liki tuntematon. Laajamittaisia metsittämishankkeita ja metsäteollisuutta hankaloittaa maanomistuksen pirstaleisuus ja omistussuhteiden epäselvyys.

Maatalous

Maatalouden parissa riittää liiketoimintamahdollisuuksia koko arvoketjun varrelta. Mahdollisuuksia ovat esimerkiksi pirstaleisen maatalousmaan organisoitu poolaaminen suuremmiksi viljelypinta-aloiksi, maataloustuotannon matalatasoinen koneistaminen paikallisesti huollettavilla ratkaisuilla sekä kastelujärjestelmien ja lannoituksen kehittäminen.

Epäsäännöllisesti vaihtelevat pitkät ja kuumat kuivuusjaksot sekä rankkasateet aiheuttavat eroosiota ja tuovat ennenkokemattomia tulvia. Suomalaisten yritysten liiketoimintamahdollisuudet liittyvät tulvavesien ohjaamiseen ja hallittuun talteenottoon altaisiin ja tekojärviin sekä maatalouden kasteluvesien varastointiin ja kalanviljelyyn, jotka nämä altaat mahdollistaisivat.

Maataloustuotannon tehostamiseen on perinteisten keinojen lisäksi kehitettävissä tietopalveluratkaisuja. Jo nyt eräs Nokia-taustaisten henkilöiden perustama suomalaisyhtiö on menestyksekkäästi kasvattanut pienmaatalouden SMS-pohjaista tietopalveluaan Itä-Afrikassa, eli luonut eräänlaisen tekstiviesteillä toimivan maamiehen tietolaarin. Ylempänä arvoketjussa ovat ruoan säilyvyyttä parantavat ratkaisut: säilytys, jatkojalostus, pakkaaminen ja logistiset ketjut. Yksi harvoista Suomesta Afrikkaan tehdyistä greenfield-investoinneista on Keniaan rakennettu UHT-maidon pakkauslinjastoja valmistava tuotantolaitos.

8 Nokelainen ja Turpeinen, Sitra: Kehitysmaat älysähkön testlaboratorioiksi

1.3. Teknologian kehitys ja digitalisaatio mahdollistavat nopeaa etenemistä

Teknologian aikaansaama kehitys Afrikan mantereella on ollut 2000-luvulla nopeaa, ja nopean kehityksen aikaansaamat yhteiskunnalliset vaikutukset ennennäkemättömän suuria. Kuitenkin se, mistä Suomessa puhumme digitalisaationa, koskee Afrikassa lähinnä urbaaneja keskuksia ja kehittynyttä liiketoimintaa sekä tiettyjä valtiollisia toimintoja.

Teknologian kehitys voi ottaa Afrikassa erilaisen suunnan kuin Euroopassa. Vielä pari vuosikymmentä sitten harva uskoi matkapuhelinten nopeaan leviämiseen Afrikan mantereella. Vastasihan uuden matkapuhelimen hankinta keskituloliselle afrikkalaiselle suhteessa samanlaista investointia kuin uuden henkilöauton hankinta suomalaisperheelle. Silti matkapuhelimet levisivät Afrikkaan valtavalla nopeudella ja nykyään muun muassa mobiilirahansiirtojen suhteen maanosa on 10 vuotta muuta maailmaa edellä.

Teknologian kehityssuuntaa ja omaksumisvauhtia ohjaavat Afrikalle leimalliset erityisolosuhteet: matala tulotaso, vaatimaton infrastruktuuri, pitkät välimatkat, valtava epäformaali talous ja mikroryttäjäisyys sekä epäluottamus vallanpitäjiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Niukkuus on tehokas innovaatioiden aikaansaaaja. Teollisille maille tyypillisten urbaanien kuluttajapalveluiden ja B2B-tuotteiden lisäksi digitalisaation tuomia liiketoimintamahdollisuuksia tulisikin etsiä juuri rakenteellisten heikkouksien ja markkinaominaisuuksien parista.

Matkapuhelinten nopea nousu koko mantereen laajuiseksi ilmiöksi kertoo tästä parhaiten. Vastaavanlainen teknologiaoikka on mahdollinen vaikkapa hajautettujen energiajärjestelmien, drone-lennokkien tai 3D-tulostamisen kohdalla. Myös mobiililääkäripalveluissa, mobiileissa oppisisällöissä ja työn hankintaan liittyvissä palveluissa on huikea kasvupotentiaali.

Suomalaisilla teknologiayrityksillä on vaikuttava historia yhteiskunnallisen kehityksen vauhdittamisessa Afrikassa. Mobiiliverkot yhdessä edullisten ja äärimmäisen luotettavien matkapuhelinten kanssa ovat saaneet aikaan ehkä modernin historian suurimman kehitysvaikutuksen Afrikan mantereella.

Nokialla on ollut keskeinen rooli mobiilivallankumoksen mahdollistajana Afrikassa. Matkapuhelimet ovat edistäneet Afrikan kehitystä monella eri tavalla. Esimerkiksi tiedonsaanti on helpottunut ja lisääntynyt. Vuonna 2005 Keniassa oli yksi päivittäinen sanomalehtikopio 20000 ihmistä kohti, kun taas nykyään 80% ihmisistä pääsee tarpeen tullen internetiin.

Matkapuhelimet ovat vaikuttaneet myös työpaikkojen syntymiseen. Kokonaan uusia toimialoja on syntynyt nopean ja edullisen viestinnän ansiosta. Älypuhelimien taloushallinnon applikaatiot mahdollistavat myös liiketoimintojen pyörittämisen – mobiilimaksamisen kautta kulkee Keniassa jo 60% maan kaikista

rahavirroista⁹. Matkapuhelimien aikaansaannosta on myös parantunut palveluntuotanto esimerkiksi maatalouden, terveydenhoidon, pankki- ja finanssipalveluiden sekä koulutuksen aloilla. Matkapuhelimet ja älypuhelimet ovat tuoneet yritysten ulottuville valtavan määrän muutoin vaikeasti tavoitettavaa asiakaskuntaa.

Teknologisen kehityksen sallima tehokkaampi ja ajantasainen kommunikatio on lisännyt yhteiskunnallista vakautta. Myös kansalaisten mahdollisuus valvoa viranomaisten toimintaa on vähentänyt väärinkäytöksiä ja lisännyt luottamusta viranomaisiin. Joidenkin arvioiden mukaan pelkästään mobiiliraha tukee yhtätoista YK:n puitteissa sovituista seitsemästätoista kestäväen kehityksen SDG-tavoitteesta.

Digitalisaation mahdollisuudet Suomelle

Digitaalisilla ratkaisuilla on mahdollista ratkoa monia nopean kaupungistumisen aiheuttamia ongelmia ja infrastruktuurin pullonkauloja. Tällaisia ovat esimerkiksi toimimaton liikenne, kehittymätön jätehuolto sekä terveydenhuollon ja koulutuksen vaikea saatavuus.

Haasteena Smart City -vallankumouksessa on julkisen sektorin heikko osaaminen digitaalisten ratkaisujen hankinnassa. Asiakkaita tulisikin tähyillä ensimmäisessä vaiheessa yksityiseltä sektorilta. Kaupunkien keskustat rakentuvat nyt ylöspäin ja korkeissa rakennuksissa tarvitaan muun muassa nopeita ja kustannustehokkaita hissiratkaisuja. Myös älykkäät ja energiaa säästävät ilmastointiratkaisut ovat kysytyjä.

5G-verkkojen rakentaminen on Afrikassakin jo vauhdissa ja verkkoja hyödyntäville sovelluksille on paljon tilausta. Liiketoimintapotentiaali esimerkiksi terveydenhuolto- ja oppimispalveluiden kohdalla on huomattavaa. Vuonna 2025 Afrikassa arvioidaan olevan 600 miljoonaa erillistä matkapuhelinliittymän käyttäjää, mikä tarkoittaisi 167 miljoonan asiakkaan lisäystä nykyiseen. Suurinta kasvu on Nigeriassa ja Etiopiassa.¹⁰ Operaattorien yhteenlasketun liikevaihdon arvioidaan nousevan 51 miljardiin dollariin.

Yhtenä haasteena on maksumallien ja -tapojen kehittäminen. Valtaosalla ihmisistä ei ole luottokortteja ja digitaalisista palveluista maksaminen on vieläkin jonkinmoinen pullonkaula, jota edistyneet mobiilimaksamisen käytännöt eivät tyydyttävästi ratkaise.

9 [Wilson, Financial Times: Pioneering Kenya eyes next stage of mobile money](#)
10 [GSMA: The Mobile Economy Sub-Saharan Africa](#)

1.4. Infrastruktuuritarpeet yhä valtaisia

Infrastruktuurissa ei ole kyse varsinaisesti uudesta megatrendistä, vaan vanhasta taloudellista potentiaalia rajoittavasta pullonkaulasta, jonka poistamisen ympärille on syntynyt aivan uudenlaista poliittista tahtoa. Viimeisen 20 vuoden aikana Afrikkaan on rakennettu muun muassa tuhansia kilometrejä maa- ja rautateitä sekä kymmenittäin lentokenttiä ja satamia.

Esimerkiksi vuonna 2018 investoinnit Afrikan infrastruktuuriin nousivat edellisvuodesta peräti 24 prosenttiyksikköä ylittäen ensimmäisen kerran yli sadan miljardin dollarin rajan.¹¹ Infrastruktuurikuilua ei kuitenkaan ole läheskään katettu: arviot vuotuisen tarpeen suuruudesta vaihtelevat 130–170 miljardin dollarin välillä. Jos mantereenlaajuinen vapaakauppa-alue etenee, on todennäköistä, että infrastruktuurirahoitus lisääntyy entisestään ja kuilua saadaan kurottua pienemmäksi.

Vuonna 2018 suurimmat investointisitoumukset, 44 miljardia dollaria, tehtiin energiasektorille, jossa suomalaisyritysten liiketoimintamahdollisuudet liittyvät edellä mainitun mukaisesti erityisesti energiantuotantoon. Toiseksi eniten, 31 miljardia dollaria, investointisitoumuksia tehtiin liikenneinfrastruktuuriin. Suomalaisilla yrityksillä on annettavaa esimerkiksi nostolaitteiden sekä lastin- ja kuormankäsittelylaitteiden toimituksissa.

Juuri nyt investoinnit ovat kuitenkin koronakriisistä johtuen hidastuneet merkittävästi ja pitkittyneen investointitaantuman uhka kasvattaa kiihtyvän pääoma- ja kehitysvälillä markkinoilta. Investointien uudelleen käynnistyminen koronakriisin jälkeen onkin yksi Afrikan keskipitkän aikavälin talouskehityksen kohtalonkysymyksiä.

Miten menestyä Afrikan kehitys pankin kilpailutuksissa?

Julkisen ja yksityisen sektorin projekteihin on mahdollista päästä mukaan esimerkiksi Afrikan kehitys pankin (AfDB) ja muiden kehitysrahoituslaitosten kautta. AfDB:n rahoituksella ostetaan muun muassa konsulttiselvityksiä, palveluita, tuotteita, laitteita ja kokonaisinfrastruktuuri-toimituksia.

Kehitys pankin hankinnoissa on suuri potentiaali: hankintavolyymi on vuosittain n. 2–3 miljardia dollaria, mutta suomalaisten yritysten osuus tästä on ollut lähes olematon. Tanskan ja Ruotsin osuudet ovat puolestaan huomattavasti suuremmat.¹²

Projekteihin mukaan pääsemisessä ajoitus on avainasemassa: jos projekti on ehditty julkais-ta AfDB:n verkkosivuilla, niihin hakeminen

on jo liian myöhäistä. Julkisilla toimijoilla on tärkeä rooli sekä rahoittajana että paikallisten toimijoiden kontaktoinnissa. Hakeakseen mukaan projekteihin yritysten tulee olla pankin ns. long-listalla, jolle pääsemiseen tarvitaan usein apua valtiollisilta toimijoilta ja sertifiointialan asiantuntijoilta.

Toisaalta valtiollisten toimijoiden kannattaa tarkkaan harkita, mitä yrityksiä lähdetään auttamaan hankinnoissa pärjäämisessä: mikäli yritys ei toimi valmiiksi Afrikan markkinoilla eikä sillä ole kunnollisia referenssejä, menestymisen mahdollisuudet ovat olemattomat. Kotiläksyt kannattaa siis tehdä hyvin ja keskittää voimavarat niihin hankintoihin, joissa on parhaat mahdollisuudet menestyä.

11 ICA: Key achievements in the financing of African infrastructure in 2018

12 Ulkoministeriö: Opas kehitysrahoittajien hankintoihin s. 67

Viisi askelta julkisen sektorin projekteihin

1. Määritä yrityksesi vahvuudet.
2. Selvitä, millä aloilla suomalaisia yrityksiä toimii Afrikassa. Miten ja miksi ne ovat pärjänneet?
3. Tutustu Afrikan kehitys pankin maaohjelmiin ja alueellisiin ohjelmiin. Tunnista niiden perusteella maa tai alue, jonka prioriteetteihin yrityksen toiminta sopii: käytännössä tähän tarvittaisiin suurlähetystöjen ja Business Finlandin paikallistuntemusta ja kykyä aktiivoida oikeat yritykset.
4. Etsi pankista se sektori, joka on vastuussa tunnistetusta alueesta ja selvitä henkilökohdaisesti, millaisia projekteja alalta on tulossa. Tätä tietoa ei ole tarjolla julkisesti. HUOM! Yksittäisen yrityksen on vaikea päästä relevanttien tahojen puheille. Julkisen tukijan (valtio, Business Finland) tai yritys yhteisön on helpompi lähestyä toimijoita.
5. Tunnistamisen ja keskustelun jälkeen on lähdettävä kohdemaahan, esimerkiksi lähettämällä delegaatio toimialasta vastaavaan ministeriöön.

Julkisen sektorin projektin hankinnat määrittelevät ja käsittelevät kohdevaltiot. Valtiot käyttävät joko omaa, pankin tai ICB:n (international competitive bidding) hankintasääntöä, kun taas yksityisen sektorin hankintaohjeet ovat rahoittajan määriteltävissä.

Sama hakuprosessi pätee periaatteessa yksityisen sektorin projekteihin. Myös näissä projekteissa on tärkeää olla aktiivisesti yhteydessä aihepiiristä vastaavien henkilöiden kanssa ja toimia ennen kuin projekti on virallisesti päätetty toteuttaa. Keskeisenä erona on, että yksityisen sektorin hankintaohjeet eivät ole yhtä tiukkoja.

1.5. Kaupallisen yhteistyön kehitysvaikutukset

Kauppan ja yritystoiminnan kehitysvaikutukset ovat usein skaalautuvia ja pitkäkestoisia. Parhaiten Afrikan kestävästä kehitystä tuetaan edistämällä yksityisiä investointeja, jotka synnyttävät työpaikkoja, vähentävät köyhyyttä ja luovat ihmisille uskoa omaan tulevaisuuteensa. Yksityisten investointien avulla myönteiset kehitysvaikutukset pystytään moninkertaistamaan. Heijastusvaikutukset ulottuvat laajasti koko yhteiskuntaan ja perheyhteisöön. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien tyttöjen ja naisten asema usein kohentuu muun muassa paremman terveydenhuollon ja kouluttautumismahdollisuuksien kautta.

Muita yritystoiminnan aikaansaamia välittömiä ja välillisiä kehitysvaikutuksia ovat muun muassa ammatillisen osaamisen ja työ kulttuurin siirtyminen sekä uusien arvoketjujen ja ekosysteemien syntyminen. Yritysten kehitysvaikutusten aikaansaamisessa keskeistä on huomioida paikallisen työvoiman käyttäminen ja kouluttaminen sekä kumppaniverkoston rakentaminen. Lähtökohdat tähän ovat hyvät: suomalaisilla yrityksillä on vahva osaaminen jatkuvan oppimisen kehittämisessä ja työvoiman uudelleenkoulutuksessa ja ammattikoulut ja -korkeakoulut ovat korkeatasoisia. Yritysten ja oppilaitosten yhteistyötä tulisikin tehostaa kun kaupallisten hankkeiden kehitysvaikutuksia halutaan kasvattaa.

Suomalaisten yritysten perinteisiin vahvuusalueisiin kuuluu monia toimialoja, joilla on saavutettavissa merkittäviä suoria kehitysvaikutuksia. Toimialat liittyvät yhteiskunnan keskeisiin toimintoihin, kuten infrastruktuuriin, energiantuotantoon, elintarvikkeiden arvoketjuihin sekä maa- ja metsätalouteen. Afrikassa tullaan näkemään läntisten maiden kasvavaa kiinnostusta erilaisiin hiilensidontahankkeisiin. Oikein toteutettuna hiilensidontahankkeet voivat tuoda tietyille Afrikan maille biotaloutteen rakentuvan selkärangan. Myös digitalisaatiota koskevan infrastruktuurin ja sovellusten alueilla on runsaasti suomalaisia toimijoita, joiden osaamisella voidaan saada aikaan sekä liiketoimintaa että merkittäviä kehitysvaikutuksia esimerkiksi terveydenhuollon ja opetuksen saatavuutta parantamalla.

Lahja-avun & liiketoiminnan synergiat huomioitava

Suomen Afrikka-strategian temaattisten yhteistyöalueiden valinnassa on järkevää huomioida, miltä aloilta Suomesta löytyy yksityisen sektorin osaamista. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen ja tarkemmin rajattuna meteorologiaan keskittyminen voisi edesauttaa kokonaisen Afrikka-ekosysteemin syntymistä.

Muutenkin yksityisen sektorin ja julkisten toimenpiteiden yhteispeliä on varaa parantaa. Mallia tässä voi ottaa Ruotsista. Esimerkiksi autonvalmistaja Volvon, Ruotsin kehitysyhteistyövirasto Sidan ja YK:n teollistamisjärjestö UNIDO:n hankkeessa on onnistuneesti ratkottu Etiopian mittavia logistiikka- ja työllisyysongelmia korjaustaitoisia mekaanikkoja kouluttamalla.¹³ Vastaavia esimerkkejä Suomesta ei löydy, ja tämä johtuu ainakin osittain siitä, että Suomessa lahja-apua ja kaupallista toimintaa ei ole juurikaan nivottu yhteen.

---

13 [Chang, UNIDO: Hands-on training in Ethiopia, partnering for a better future](#)

Suosituksset Suomelle

- Asetetaan tavoitteeksi Suomen Afrikka-viennin kaksinkertaistaminen kuluvan vuosikymmenen aikana. Palvelukauppa huomioiden kokonaisviennin tavoitetaso tulisi tällöin ylittää 4 miljardia euroa 2020-luvun loppuun mennessä. Perinteisten infrastruktuuri-, teknologia- ym. investointihankkeiden ohella erityisesti palveluvienti omaa digitalisaation myötä merkittävää kasvupotentiaalia. Tällä hetkellä palveluiden osuus Suomen kokonaisviennistä Afrikkaan on vain noin kuudennes, kun sen osuus maailmanlaajuisesta kokonaisviennistämme on jo noin kolmasosa.
- Valitaan prioriteettimarkkinat, jotka tarjoavat suomalaisosaamiselle parhaan mahdollisen potentiaalin ja suunnataan kaupanedistämistoimenpiteitä erityisesti näihin kohteisiin. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa näitä maita ovat Kenia, Ghana, Etelä-Afrikka, Nigeria ja Etiopia.
- Suomella on tarjottavanaan runsaasti osaamista ja teknologiaratkaisuja, joilla voidaan edistää Afrikan kestävästä kehitystä tukevia toimia. Monet suomalaisyritysten osaamisalueet osuvat hyvin yksiin Afrikassa vallalla olevien megatrendien kanssa. Määritetään Afrikan megatrendien kanssa parhaiten yhteensopiva suomalaisosaaminen ja huomioidaan tämä osana kaupanedistämisen suunnittelua.
- Kehitetään yhteyksiä mm. ranskalaiseen elinkeinoelämään, jolla on pitkäkestoiset ja laajamittaiset kaupalliset yhteistyösuhteet Afrikkaan. Pyritään mukaan toimitusketjuihin, investointiprojekteihin ja kehitysrahoitushankkeisiin myös tätä kautta.
- Panostetaan kaupankäynnin edistämiseen erityisesti yksityissektorin asiakkaiden ja kuluttajien kanssa, sillä Afrikan maiden hallitukset ovat perinteisesti haastavia asiakkaita länsimaisille yrityksille.
- Tehostetaan Afrikan kauppapolitiikan seurantaa ja avautuvista taloudellisista mahdollisuuksista tiedottamista yrityksille. Tehostetaan Team Finland -yhteistyötä ja hyödynnetään sen eri toimijoiden vahvuuksia. Vahvistetaan Business Finlandin Afrikka-resursseja. Lisätään myös elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen välistä yhteistyötä esimerkiksi investointi- ja kehitysrahoitushankkeiden tunnistamisessa.
- Kiinnitetään erityishuomioita proaktiiviseen yhteistyöhön kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin ja vientirahoittaja Finnveran kanssa projektien ja potentiaalisten suomalaistoimittajien tunnistamisessa. Koronakriisin taloudellisessa jälkihoidossa rahoituksen saatavuus tulee olemaan keskeinen osatekijä investointihankkeiden edistämisessä
- Nostetaan yksityisten investointien edistäminen Afrikan kehityspolitiikan ja -rahoituksen kärkeeseen, jolloin myönteiset kehitysvaikutukset kyetään moninkertaistamaan. Näin synnytetään työpaikkoja, vähennetään köyhyyttä ja luodaan ihmisille uskoa omaan tulevaisuuteensa. Suomalaisyrittäjien osaaminen voidaan valjastaa palvelemaan näitä tavoitteita. On samalla tärkeää luopua ajatuksesta, että kaupallisen toiminnan ja kehitysyhteistyön välillä vallitsisi ristiriita.

Viisi potentiaalista maata

Alla esitellään viisi potentiaalista kohdemaata Afrikan markkinoista kiinnostuneille suomalaisyrityksille. Valintaperusteina ovat maiden suhteellinen vakaus, suomalaisten yritysten tuotteille ja palveluille sopivat markkinat sekä niiden koko ja toimivuus. Listauksessa on tietoisesti keskitytty Saharan eteläpuolisiin Afrikan maihin, joiden toimintaympäristö ja kulttuuri eroavat Suomen vientiyrityksille tutummista Pohjois-Afrikan maista merkittävästi. Suomen suoran tavariennin arvo Pohjois-Afrikkaan on vuositasolla liikkunut noin miljardin euron tasolla, ja alue on Suomen sahateollisuuden päämarkkinoita maailmassa. Sen sijaan enemmän petrattavaa Suomella olisi Saharan eteläpuolisessa Afrikassa.

Kenia on itäisen Afrikan poliittinen, taloudellinen ja logistinen keskus, josta on kohtuulliset mahdollisuudet päästä myös lähialueen muiden valtioiden markkinoille, erityisesti Ugandaan. Kaupungeissa on Afrikan mittapuulla hyvin toimiva infrastruktuuri, sähkönjakelu, verkkoyhteydet, rautatie ja satamat sekä paljon osaamista ja pääomia. Myös kaupungistuminen, kasvava kuluttajakysyntä, vakaa valuutta ja Itä-Afrikan yhteisön (EAC, East African Community) integraatio vauhdittavat maan kehittymistä.

Ghana on ”Länsi-Afrikan Kenia”: se on kehitymässä etenkin englanninkielisen Länsi-Afrikan solmukohdaksi ja ponnahtuslaudaksi ympäröivälle alueelle, muun muassa Nigeriaan. Maalla on kohtuullisen suuret markkinat ja mantereen vakaimpia poliittisia kulttuureja. Mineraali- ja öljyvaroista huolimatta Ghanan vienti on kohtuullisen monipuolista ja talous on siten vakaampi kuin afrikkalaisilla valtioilla keskimäärin.

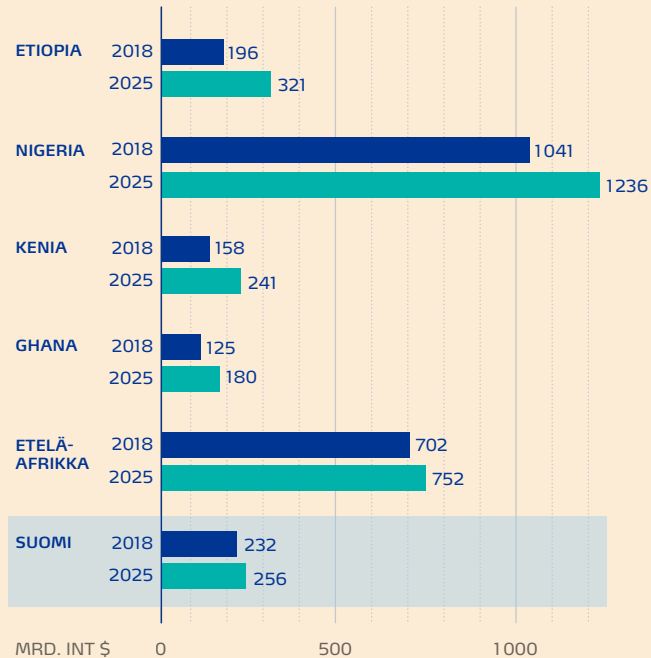
Etelä-Afrikka on G20:n jäsen, jossa on kehittynyt infrastruktuuri ja laaja hyvätuloinen keskiluokka. Talouden koko ja suhteellinen vakaus sekä sen keskiluokan koko ja erityisesti ylemmän keskiluokan ostovoima tekevät siitä houkuttelevan. Kauppasopimukset ja tulliliitot takaavat Etelä-Afrikan kautta pääsyn myös muille eteläisen Afrikan alueen markkinoille. Tämä toimii myös toisinpäin. Esimerkiksi Namibia voisi periaatteessa olla erityisesti suomalaisille yrityksille matalan kynnyksen sisääntuloväylä eteläisen Afrikan markkinoille.

Nigeria on Afrikan suurin talous ja suuri kuluttajamarkkina, jossa on satumaisen rikkaita yrittäjiä, erittäin vireä innovaatio- ja startup-ekosysteemi, kehittynyt bisneskulttuuri sekä paljon pääomaa. Samaan aikaan Nigeria on riippuvainen öljyn hinnan heilahteluista: valuuttakurssiriski on huomattavan korkea. Luotettavat paikalliset toimijat ovat avainasemassa Nigeriassa.

Etiopia on Afrikan sarven autoritäärisesti johdettu talouskeskus, joka on tehnyt valtavia julkisia investointeja muun muassa matalan jalostusasteen kokoonpanoteollisuuden tarpeisiin. Etiopia soveltuu esimerkiksi EU-vientiin tähtäävään tuotantoon: LDC-statuksen vuoksi kaikki tuonti on tariffivapaata. Sisämarkkinoilla on mahdollisuuksia erityisesti B2B-kaupalle (esimerkiksi pienteollisuuskoneet).

Kohdemaiden BKT 2018 ja 2025

kiintein hinnoin ja ostovoimakorjattuna

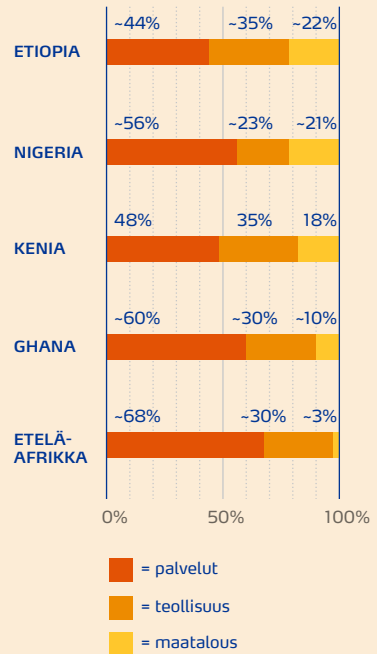

MRD. INT \$ 0 500 1000

Vuosien 2018 bruttokansantuotteet perustuvat Maailmanpankin dataan. BKT:n kasvuennusteet perustuvat Kansainvälisen valuuttarahaston tuoreimpiin maakohtaisiin raportteihin vuosilta 2018–2019, joten niissä ei näy koronapandemian vaikutus. Keskinäisen ja ajallisen vertailun vuoksi luvut on laskettu ostovoimakorjatuilla ja kiinteillä hinnoilla vuoden 2011 dollareissa.

IMF on ennustanut BKT:n kasvua Suomessa vuoteen saakka 2025 ja Afrikan maissa vuoteen 2024. Afrikan maiden osalta ennuste vuodelle 2025 on laskettu IMF:n kasvuprosenttien keskiarvolla.

Talouden rakenne 2018

0% 50% 100%

■ = palvelut
■ = teollisuus
■ = maatalous

2

Afrikan integraatio luo markkinoita

Mantereen laajuinen vapaakauppa voi tuoda merkittävän piristysruiskeen Afrikan talouteen. Muutoksen toteuttaminen on kuitenkin vaikeaa ja ansaitsee siksi kaiken tuen EU:lta ja Suomelta. Vapaakauppa-alue edellyttää toimiakseen mittavia yksityisiä ja julkisia investointeja mm. kuljetusinfrastruktuuriin. Toteutuessaan se loisi miljoonia työpaikkoja ja myös suomalaisyritysten kaupalliset skaalautumismahdollisuudet moninkertaistuisivat.

Yksi keskeinen syy Afrikan talouden heikkouteen on mantereen heikko sisäinen integraatio; väestö on pirstoutunut 55 eri valtioon eivätkä maat juurikaan käy kauppaa keskenään. Afrikan sisäisen kaupan osuus mantereen bruttokansantuotteesta on vain 15 prosenttia, kun vastaava luku EU:ssa on 60 prosenttia ja Pohjois-Amerikassa 41 prosenttia. Jopa 85 prosenttia Afrikan talouksien viennistä päätyy mantereen ulkopuolelle.

Toukokuussa 2019 voimaan astunut sopimus Afrikan mantereen kattavan vapaakauppa-alueen (CFTA, Continental Free Trade Area) perustamisesta tähtää maanosan sisäisen kaupan valtaviin mahdollisuuksien vapauttamiseen. Pidemmällä aikavälillä mantereen laajuinen vapaakauppa voi tuoda merkittävän piristysruiskeen Afrikan talouteen. Vapaakauppa-alue vauhdittaisi teollistumista ja loisi miljoonia uusia työpaikkoja etenkin nopeasti kasvavalle nuorelle väestölle.

Monista mahdollisuuksista huolimatta odotukset Afrikan nopeaan taloudelliseen yhdentymiseen liittyen on pidettävä maltillisina. Yhtenäiset kaupankäynnin säännöt tarkoittaisivat isoa muutosta alueella, jossa on nykyisin voimassa useita hyvin erilaisia rajakäytäntöjä, korkeita tuontitulleja sekä muita kansainvälistä kauppaa hidastavia kaupanesteitä. Maailmanpankin liiketoiminnan helppoutta mittaavassa raportissa 50 parhaan valtion joukkoon yltää vain kaksi Afrikan maata.¹⁴

EU:lla on voimassa talouskumppanuussopimuksia (EPA-sopimuksia, Economic Partnership Agreement) useiden eri Afrikan maiden kanssa. Oikein hyödynnettynä EPA-sopimukset toimivat Afrikan ja Euroopan välisten talous-

14 [World Bank: Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies.](#)

suhteiden lujittajina ja tärkeinä rakennuspalikoina kohti koko mantereen kattavaa vapaakauppa-aluetta mm. sääntelyn ja tullimenettelyjen keventämisen sekä tavaroiden vapaan liikkumisen edistämisen kautta. Vapaakauppa-alueen synty edistäisi myös EU:n ja Afrikan kauppasuhteita sekä edellytyksiä mahdolliselle laajemmalle EU-Afrikka-kauppasopimukselle, kun kymmenien erillisten sopimusten sijaan vastapuolella olisi vain yksi sopijaosapuoli.

Toistaiseksi Afrikan unionin 55 valtiosta 54 on allekirjoittanut CFTA-vapaakauppasopimuksen. Afrikan unionin tavoitteena on käynnistää kauppasopimuksen alainen vapaakauppa 1. heinäkuuta 2020. Aikataulu on äärimmäisen kunnianhimoisen. Koronavirus on toistaiseksi levinnyt Afrikassa hitaammin kuin muualla maailmassa, mutta sen vaikutus heijastuu vääjäämättä myös Afrikan kauppapolitiikkaan. Loppuvaiheen vapaakauppa-alueneuvottelut ovat koronakriisin vuoksi toistaiseksi keskeytyneet, eikä heinäkuulle asetettu tavoite näytä mahdolliselta saavuttaa.

Mittavat mahdollisuudet

Sopimuksen avulla synnyttävien Afrikan sisämarkkinoiden tavoite on lisätä tavaroiden ja palveluiden kauppaa avaamalla jäsenvaltioiden markkinat toisilleen. Pyrkimyksenä on vahvistaa alueellisia arvoketjuja, vauhdittaa teollistumista ja edistää Afrikan taloudellista ja sosiaalista kehitystä sekä integroitumista muuhun maailmantalouteen.

Tähän saakka Afrikan sisäistä kauppaa ovat haitanneet korkeat tullimaksut sekä muut kaupanesteet, kuten kirjavat alkuperäsäännökset ja byrokraattiset rajamuodollisuudet. Sopimuksen täytäntöönpanon myötä tulleista poistuisi jopa 90 prosenttia. Afrikan talouskomission (UNECA, United Nations Economic Commission for Africa) mukaan yhtenäinen vapaakauppa-alue lisäisi Afrikan sisäistä kauppaa 53 prosentilla pelkästään tullimaksut poistamalla – vaikutus on kaksinkertainen, mikäli myös muita kaupanesteitä päästään vähentämään.¹⁵ Tavoite on vaativa, sillä etenkin monet alueelliset konfliktit ja infrastruktuurin puutteet vaikeuttavat kaupankäyntiä edelleen.

Vapaakauppa-alueen syntyminen edistäisi yhteisten pelisääntöjen syntymistä. Nykyisen 55 erillisen markkinan sijaan Afrikka näyttäytyisi yhtenäisempänä toimijana. Tämä tarjoaisi mahdollisuuksia liiketoiminnan skaalaamiseen ja tekisi Afrikasta houkuttelevamman markkina-alueen. Yhtenäinen vapaakauppa-alue edesauttaisi myös mahdollisen EU-Afrikka-vapaakauppasopimusta koskevien neuvotteluiden aloittamista. Kymmenien erillisten sopimusten ylläpidon sijaan vapaakauppa-alue synnyttäisi yhden yhtenäisen sopijaosapuolen.

15 [Tralac, African Continental Free Trade Area \(AfCFTA\) Legal Texts and Policy Documents](#)

Lyhyellä aikavälillä Afrikan taloudellisesta integraatiosta hyötyy ensisijaisesti maanosan pk-sektori. Keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä hyödyt ulottuvat tasaisemmin kaikille Afrikan kansalaisille lisääntyneen hyvinvoinnin, työmahdollisuuksien ja parempien tulevaisuudennäkymien muodossa. Vaikutus olisi merkittävä myös monille suomalaisille ja eurooppalaisille yrityksille. Parhaimmillaan vapaakauppa-alue madaltaisi kynnystä lähteä Afrikan markkinoille ja poistaisi kaupanesteisiin liittyviä riskejä liiketoiminnalle. Lisäksi se tarjoaisi maidenvälisen kaupanesteiden vähentyessä uudenlaisia mahdollisuuksia liiketoiminnan skaalattavuuteen Afrikan mantereella.

Yhtä tärkeää kuin sopimuksen sisältö on sen ajoitus. Kansainvälisten kauppajännitteiden ja protektionismin nousun keskellä Afrikan vapaakauppa-alueella olisi syntyessään myös valtava symbolinen merkitys. Sopimuksen piiriin kuuluvien maiden väkiluku on 1,3 miljardia ja talouksien yhteenlaskettu BKT noin 3,4 biljoonaa dollaria. Mittaluokaltaan kyse on merkittävimmästä kauppasopimukselta sitten Maailman kauppajärjestö WTO:n perustamisen.

Suuret haasteet

Vapaakauppa-alue voi merkittävästi edesauttaa Afrikan maiden taloudellista kehitystä ja työllisyyttä. Tämä edellyttää kuitenkin vahvaa poliittista tahtotilaa sekä laajempaa yritysten toiminta- ja investointiympäristön parantamista. Heikko kuljetusinfrastruktuuri on kenties merkittävin Afrikan sisäisen kaupan esteistä. Vapaakauppa-alueen syntyminen ei vielä itsessään ratkaise ongelmaa, vaan rinnalle tarvitaan myös mittavia julkisia ja yksityisiä investointeja, joita voidaan tukea esimerkiksi kehitysrahoitusratkaisuin.

CFTA-sopimuksen suurin haaste liittyy sen toimeenpanoon. Kriittisten arvioiden mukaan toimeenpanovaihe saattaa viedä jopa vuosikymmenen. Afrikan osalta kaupan vapauttamisen vaikeuskerrointa lisää alueen matala tulostaso. Lyhyellä aikavälillä tullitariffeista luopuminen tulee merkittävästi vähentämään monien köyhyydestä kärsivien maiden verokertymää. Vapaakaupan toimeenpanon ja hyväksyttävyyden kannalta onkin ratkaisevaa, millaisia sopeutus- ja korvausmenetelmiä kehitetään maille, joita markkinoiden avaamisen aiheuttamat rakenteelliset muutokset kohtelevat muita rajummin.

Afrikan vapaakauppa-alueelle asetettujen kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi maiden taloudellisen yhdentymisen on tähdättävä muuhunkin kuin tullien alentamiseen. Samassa yhteydessä on pystyttävä puuttumaan myös infrastruktuurikuilun umpeen kuromiseen, työvoiman ja pääoman liikkumisen helpottamiseen sekä sääntelyn yhdenmukaistamiseen.¹⁶

16 Cofelice: "African Continental Free Trade Area: Opportunities and Challenges"

Markkinoille pääsyn ja kaupanesteiden purkamisen lisäksi Afrikan maiden poliittinen ja taloudellinen vakaus ovat avaintekijöitä yritysten investointihalukkuuden lisäämisessä. Toimintaympäristön kannalta keskeistä on verotuksen ennustettavuus, sopimusten noudattaminen sekä oikeusjärjestelmän luotettavuus.¹⁷ CFTA-maiden onkin sitouduttava myös näiden osa-alueiden kehittämiseen.

Suositukset EU:lle

- EU:n on aktiivisesti tuettava Afrikan mantereeseen laajuisen vapaakauppa-alueen syntymistä.
- EU:n on syytä huomioida ajamiensa EPA-sopimusten vaikutukset Afrikan integraatioon ja lisätä teknistä apua Afrikan sisäisen kaupan ja infrastruktuurin vahvistamiseen.
- EU-edustustojen aktiivista tukea eurooppalaisille yrityksille on lisättävä. Unionilla on edustustot lähes kaikissa maanosan maissa, mutta niiden valmius toimia Afrikan markkinoille tähtäävien ja siellä jo toimivien yritysten tukena markkinoillepääsyn ja kaupanesteiden poistamisen edistämässä vaihtelee.
- EU:n ja Afrikan yhteistyötä on tiivistettävä molemminpuolisia kauppasuhteita lujittamalla. On tärkeää tukea afrikkalaisen tuotannon pääsyä EU-markkinoille (esimerkiksi sanitary and phytosanitary -vaatimusten täyttämiseksi).

17 BusinessEurope: "A better investment climate in Africa - Business views"

3 Kehitysrahoitus kuntoon

Kehitysvaikutusten maksimoiseksi Suomen tulee asettaa yksityisten investointien edistäminen Afrikassa kehityspolitiikan ja -rahoituksen kärjeksi. Koronakriisi korostaa kehitysrahoituksen roolia entisestään: Afrikan investoinnit uhkaavat sen johdosta pysähtyä ja pääomat paeta. Suomen kehitysrahoituksen prioriteeteissa tulee huomioida kestävän kehityksen tavoitteiden ohella suomalaisyritysten ydinosaamisalueet. Fnnfundin toimintaedellytysten vahvistaminen on keskeisessä roolissa, kuten myös valikoitujen uusien kehitysrahoitusinstrumenttien luominen. EU:n kehitysrahoitusta koordinoimaan tulee luoda uusi ja joustava toimija, joka tekee tiivistä yhteistyötä EU-alueen kansallisten kehitysrahoitustoimijoiden kanssa. Eurooppalaisyrityksillä tulisi olla nykyistä paremmat mahdollisuudet osallistua EU:n kehitysrahoitusprojekteihin.

3.1. Nykyisten investointeja edistävien instrumenttien toimivuus ja kehittäminen

Julkisten investointien rahoitusväline eli PIF (Public Sector Investment Facility) on keino rahoittaa kauppa silloin, kun yritys myy kestävää kehitystä edistäviä tuotteita ja palveluita julkiselle sektorille. Se vähentää yrityksen riskin huomattavan pieneksi. Instrumentti lanseerattiin vuonna 2016 ja sitä on käytetty vasta hyvin vähän.

PIF:in kehittämiskohteita on kolme. Instrumentti etenee ennakko-odotuksiin nähden hitaasti. Se on esimerkiksi huomattavan työläs niin yrityksen kuin sen asiakkaan kannalta suhteessa alhaiseen hyväksymisprosessiin. Siksi sen toimintaperiaatteet on hyvä arvioida. Myös yrityksiltä saadun palautteen mukaan hyväksymis- tai hylkäämiskriteerit ovat epäselviä. Lisäksi tuen ehdoksi asetettu kaupallinen kannattamattomuus (sijoittajan näkökulmasta) rajaa potentiaalisten kohteiden määrää.

Kehitysrahoitusyhtiö Finnfund keskittyy yksityisten investointien rahoittamiseen ja toteuttaa toiminnassaan Suomen valtion sille määrittelemiä prioriteetteja, kuten kehitysvaikutusten edistämistä kestävien yksityisten investointien rahoittamisen muodossa sekä suomalaisen osaamisen ja teknologian siirtämistä kehitysmaihin. Yhtiö rahoittaa sekä oman pääoman ehtoisesti että lainoilla kehitysmaissa toteutettavia investointeja, joissa vain harvoin on mukana suomalainen osakas. Sen sijaan Finnfund edistää epäsuorasti suomalaisen liike-elämän Afrikka-yhteyksiä ja kauppaa: rahoitusta saaneet projektiyhtiöt käyttävät usein suomalaisten yhtiöiden tuottamia hyödykkeitä tai palveluja.

Esimerkiksi Itä-Afrikan suurimman tuulipuiston myllyt seisovat Turkanajärvellä Keniassa kehikkojen päällä, jotka on valmistanut suomalainen pk-yritys. Vastaavasti opetusohjelmistoja valmistavalle ohjelmistoyhtiölle avautui ensimmäinen kaupantekomahdollisuus Afrikkaan Finnfundin sijoituksen kautta. Osin tästä tapauksesta saadun referenssin avulla yhtiö on tehnyt kuusi uutta kauppaa Afrikan mantereella.

Kokonaisuutena arvioiden yritykset ovat antaneet Finnfundin toiminnasta hyvin myönteistä palautetta. Tämä käsittää esimerkiksi asiakaslähtöisyyden, asiantuntemuksen, joustavan ja kansainvälisiin kehityspankkeihin nähden tehokkaan toimintatavan sekä projektikoot, jotka mahdollistavat myös pk-yritysten mukanaolon. Alla joitakin ehdotuksia yhtiön edelleen kehittämiseksi.

1. Kasvatetaan Finnfundin määrärahoja. Vuosien 2016–2019 yhteensä 530 miljoonan euron kehityspoliittisten finanssisijoitusten määrärahoista 64 prosenttia kohdistui Finnfundiin. Nykyisellä hallituskaudella vähintään yhtä suuri osuus olisi perusteltua suunnata yhtiölle sen strategian mukaisesti. Yhtiö on edelleen eurooppalaisittain suhteellisen pieni kehitysrahoittaja.
2. Vahvistetaan Finnfundin toimintaedellytyksiä ns. teknisellä rahalla, jolla ei ole tuotto-odotusta. Nyt Finnfundilla ei ole tällaista resurssia monista sisäorganisaatioistaan poiketen. Teknisen avun rahalla se voisi auttaa jalostamaan suomalaistenkin yritysten hankkeita rahoituskelpoisiksi silloin kun se on kehitysvaikutusten näkökulmasta perusteltua. Tälle on erityistä tilausta korona-kriisin yhteydessä, mutta myös sen jälkeen.
Finnfundin toimintaedellytysten ja kehitysvaikutuksiltaan merkittävimmissä korkean riskin hankkeissa mukanaolon kannalta on tärkeää jatkossakin varmistaa ns. erityisriskirahoituksen saatavuus, jossa Suomen valtio käytännössä takaa Finnfundille pienen osan sen myöntämistä lainoista.

3. Vahvistetaan Finnfundin pääomia, mikä parantaisi sen asemaa kohdeyhtiöissä / rahoitettavissa hankeyhtiöissä. Finnfundin muskelit ovat kasvaneet merkittävästi viime vuosina valtion sille myöntämien lainojen ansiosta, mutta niiden lisäksi yhtiöön on syytä tehdä nykyistä suurempia pääomakorotuksia. Kuvaavaa on, että kaikista vuosien 1980 ja 2015 välisenä aikana kehitysyhteistyöhön laitetuista varoista vain alle kaksi prosenttia on käytetty yhtiön pääomittamiseen.

4. Perustetaan Suomeen epäsymmetrisiä voiton- ja riskinjaon rahastoja. Näin voitaisiin kasvattaa Finnfundin sijoitustoiminnan vaikuttavuutta, ks. kohta 3.3. tästä raportista. Alkuvaiheessa Finnfund olisi käytännössä ainoa kyvykäs taho Suomessa hallinnoimaan tämän tyyppisiä rahastoja. Tämä vaatii todennäköisesti lainsäädännön uudistamista, mutta on tärkeää yksityisen kehitysrahoituksen vipuvaikutuksen lisäämiseksi.

3.2. Uusi instrumentti riskiä jakamaan

Rahoitus on vain yksi Afrikan markkinoille lähtemisen pullonkauloista. Vähintään yhtä suuri pullonkaula on tietämyksen ja kontaktiverkoston puute. Periaatteessa suomalaisen yrityksen ja sen afrikkalaisen kumppanin yhteistyö etenee samalla tavalla kuin missä tahansa muualla maailmassa. Ensin neuvotellaan, sitten tarjotaan. Jos hinnasta päästään yhteisymmärrykseen, aletaan keskustella rahoitusratkaisuihin.

Käytännössä prosessi on kuitenkin usein huomattavasti monimutkaisempi ja siinä voidaan nähdä kuusi haastetta.

1. **Kumppani:** Sopivan paikallisen kumppanin löytämiseen kuluu – ja siihen kannattaa käyttää – paljon aikaa, koska oikea kumppani tai kumppanit on kriittinen menestystekijä.
2. **Liiketoimintamalli:** Usein tuotteita ja liiketoimintamalleja on lokalisoitava, eli esimerkiksi sopeutettava kuluttajien tai yritysasiakkaiden maksukykyyn. Esimerkiksi monet yritykset, jotka myyvät off grid -aurinkosähköratkaisuja kotitalouksille ja yhteisöille, ovat Saharan eteläpuolisessa Afrikassa itse asiassa enemmän luottolaitoksia kuin “rautakauppiaita”: aurinkosähköjärjestelmän ostaja lunastaa pienissä erissä laitteet omakseen ja jos lyhennystä ei jonain kertana tule, lakkaavat laitteet saman tien toimimasta.
3. **Ostajan tai kumppanin kapasiteetti:** Esimerkiksi osatoimitusten tekeminen voi olla hankalaa. Ostajalta saattaa puuttua kyky hallita esimerkiksi tuotantolaitoksen hankintaa, minkä vuoksi hän haluaa ostaa vain toimijalta, joka kykenee toimitukseen avaimet käteen -periaatteella. Siksi verkostoitumisen kohde esimerkiksi isommissa voimalaitostoimituksissa voi usein olla kansainvälinen suurten projektien hallintaan erikoistunut EPC-toimija (Engineering, Procurement, Construction) varsinaisen asiakkaan tai loppukäyttäjän sijaan. Afrikka-hankkeissa erityisesti kiinalaiset EPC-toimijat ovat olleet usein vahvassa roolissa.
4. **Toimintaympäristön epävarmuus:** Esimerkiksi paikallisen lainsäädännön epäselvyys tai paikallisen valuutan romahtaminen voivat hidastaa tai jopa

estää hyvin alkaneen yhteistyön. Viivästynyt voittojen kotiuttaminen vaatii yhtiöltä kykyä hallita kassavirtaongelmia. Toisaalta näissä tilanteissa suuren kilpailuedun saavat liiketoimintamallit, joissa tulot pystytään vastaanottamaan paikallisessa valuutassa.

- 5. Prosessien pitkä kesto:** Vaikka tuote itsessään olisi soveltuva, prosessit vievät usein paljon pidempään kuin vastaavan kaupan sinetöinti veisi vaikkapa eurooppalaisten yritysten kesken.
- 6. Rahoituksen saatavuus ja hinta:** Afrikkalaisten liikepankkien korot hyvillinkin hankkeille hipovat pilviä. Siksi hyviä ja kaupallisesti kannattavia hankkeita jää toteutumatta. Myyjän on usein pystyttävä järjestämään ainakin osa asiakkaiden rahoituksesta.

Yksityiselle sektorille tarjottuja kehitysrahoitusinstrumentteja on hyvä tarkastella siitä näkökulmasta, miten hyvin ne auttavat yrityksiä edellä mainittujen haasteiden ylittämässä. Esimerkiksi pk-yritysten kumppanin etsintään ja pilotointiin Finnpartnership-tuki vastaa kohtuudella.

Puutteita suomalaisessa kehitysrahoituksessa ilmenee ostajan kapasiteettiin, liiketoimintaympäristön epävarmuuteen ja prosessien pitkään keston liittyvien esteiden taklaamisessa. Käytännössä alkuvaiheen tukien ja investointien tekemisen väliin jää aukko, niin sanottu “no man’s land”, jonka läpi yritysten, erityisesti innovatiivisten start-upien ja pk-yritysten, pitää yrittää kahlata turhan suurella riskillä.

Uskottavat ja kehitysvaikutuksia tuottavat B2B- ja kuluttajamarkkinoille tähtäävät yritykset tarvitsisivat tuekseen esimerkiksi riskiä laskevan hybridituki-muodon, jonka ehdot olisivat joustavat. Jos yritys epäonnistuu pyrkimyksissään, tuki olisi muodoltaan pääosin avustus ja jos liiketoiminta saadaan kannattavaksi, tuki olisi pääosin (pehmeäehtoinen) laina. Tällaista taloudellista ja poliittista tukea saadakseen täytyisi arvioida, onko yrityksellä skaalattavissa oleva tuote tai palvelu, oikeanlaista kokemusta omaavat avainhenkilöt ja riittävästi pääomaa tai vähintäänkin kyky hankkia sitä. Yksi mahdollinen instrumenttia hallinnoiva taho voisi olla kehitysrahoitusyhtiö Finnfund.

Valtio alentaa riskiä, ei poista sitä

Valtiolliset toimijat ja valtion tuki madaltavat yritysten riskiä yritystoiminnan eri vaiheissa tasolle, joka on yksittäisen yrityksen näkökulmasta kohtuullinen. Kehitysrahoituksella myös täydennetään markkinoiden puutteita ja houkuteltaan mukaan yksityistä rahaa.

Kokonaan riskejä ei ole tarkoituksenmukaista poistaa, eikä se olisi järkevää julkisten varojen käyttöä.

Historialliset kokemukset tapauksista, joissa yritysten riskit on poistettu kokonaan kehitysmaissa, ovat olleet kehitysvaikutuksiltaan vaatimattomia. Julkisia varoja, saati valtiollisten kehitysrahoituslaitosten varoja ei ole myöskään tarkoituksenmukaista käyttää sellaiseen liiketoimintaan, johon on ilman sitä saatavilla myös yksityistä rahaa.

Rahoitusmuodot yrityksen näkökulmasta

0,4
M€

FINNPARTNER-SHIP

Tarkoitus: Kumppanien etsintään, toiminnan suunnitteluun ja työntekijöiden koulutukseen kehitysmaassa

Rahoitus: Enintään 400 000 euroa hanketta kohden, tyypilliset summat ovat kuitenkin yleensä joitain kymppi-tonneja. Avustus voi olla yrityksen koosta ja kohde-maasta riippuen 30–85 prosenttia toteutuneista kustannuksista.

2
M€

ENERGIA- JA YMPÄRISTÖ-KUMPPANUUS EEP

Tarkoitus: Uusiutuvan ja puhtaan energian sekä energiatehokkaan tekniikan edistäminen

Rahoitus: Eteläisen ja Itä-Afrikan EEP:ssä kaksi rahoitusikkunaa, joista toinen on lahja-apua tai lainaa alkuvaiheen hankkeisiin (0,2–1 miljoonaa euroa) ja toinen on hankkeen jatkokehittelyyn myönnettävää lainaa (enintään 2 miljoonaa euroa). Oma-vastuuosuus 30 %.

DEVELOPING MARKETS PLATFORM

Tarkoitus: Ohjelma tarjoaa tietoa, neuvontaa, kontakteja ja projektirahoitusta

Rahoitus: Korvasi Business Finlandin BEAM-ohjelman vuonna 2020. Rahoitusmallin kautta on normaalin BF-rahoituksen lisäksi mahdollista saada ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroista maksettavaa avustusta silloin, kun yhteistyötä voidaan odottaa merkittäviä kehitysvaikutuksia.

PUUTTUVIA TUKIMUOTOJA

15
M€

JULKISTEN INVESTOINTIEN RAHOITUS-VÄLINE PIF

Tarkoitus: Kehitysmaiden julkisen sektorin investointeihin

Rahoitus: Hankkeet tyypillisesti 5–30 miljoonaa euroa. Suomalaisen yrityksen asiakas kehitysmaassa voi ottaa kaupallista lainaa investointiin rahoittamiseen. Lainan korko ja osa muista kuluista katetaan kehitysyhteistyö-varoista PIF-instrumentilla.

20
M€

FINNFUND

Tarkoitus: Kehitysmaissa toimiville tai niihin perustetuille yrityksille

Rahoitus: Pääomasijoitukset (enintään 30 prosenttia osakepääomasta), investointilainat (yleensä 1–10 miljoonaa euroa) ja välirahoitus. Rahoitettavissa hankkeissa voi olla suomalainen yritys osakkaana tai esimerkiksi laitetoimittajana. Tämä ei kuitenkaan ole rahoituksen edellytys.

26
M€

IFC:N ILMASTO-RAHASTO

Tarkoitus: Uusiutuvan ja puhtaan energian ratkaisuihin sekä ilmastohankkeisiin kehitysmaissa

Rahoitus: Hankekoko vaihtelee tyypillisesti 50–80 miljoonan dollarin välillä, joista IFC rahasto voi kattaa kolmasosan. Suomen rahoituksen vastineeksi IFC sijoittaa kaikkiin hankkeisiin pääomaansa. Tavoitteena on houkuttaa myös muita yksityisiä ja julkisia pääomia. Ensimmäiset sijoitukset ovat olleet kooltaan muutamia miljoonia.

Teoreettinen maksimimäärä joko avustus- tai investointimuotoista rahoitusta, jonka yksi hanke voi saada. Developing Markets Platformin osalta summa ei vielä arvioitavissa.

Avustus

Lainat ja sijoituksia

3.3. Yksityistä pääomaa Afrikkaan rahastorakenteella

YK:n kauppaja- ja kehityskonferenssi UNCTAD:n mukaan kestävä kehityksen SDG-tavoitteiden (Sustainable Development Goals) saavuttamiseksi kehitysmaihin pitäisi sijoittaa vuosittain 2500 miljardia dollaria vuoteen 2030 asti. Suurin rahoitusvaje on energiantuotannossa ja investoinneissa, joilla hillitään ilmastonmuutosta.

Investointikuilun kattaminen ei ole mahdotonta. YK:n esittämä 2500 miljardia dollaria on vain yksi prosentti maailman pääomamarkkinoiden arvosta. Prosentti esimerkiksi suomalaisten eläkeyhtiöiden sijoitusvarallisuudesta (ennen koronakriisiä) on yli kaksi miljardia euroa. Myös esimerkiksi pankkiiriliikkeet, vakuutusyhtiöt ja ns. family officet voivat olla sijoittajina rahastoissa. Vaikuttavuussijoittaminen onkin kasvanut maailmanlaajuisesti jo yli 500 miljardin Yhdysvaltain dollarin kokoiseksi markkinaksi.

Suomen ensimmäinen kehitysmaihin sijoittava vaikuttavuusrahasto, joka houkuttelee kehitysrahoituksen piiriin myös yksityistä pääomaa, on OP-ryhmän ja Finnfundin vastaperustama OP Finnfund Global Impact Fund I -rahasto. Se tukee YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista tarjoten samalla houkuttelevaa tuottoa sijoittajille. Rahasto hakee vaikuttavuutta ensisijaisesti kestävä maa- ja metsätalouden, uusiutuvan energian ja rahoituslaitosten hankkeista. Sijoitukset tukevat ilmastonmuutoksen torjuntaa ja siihen sopeutumista, kestävien työpaikkojen luomista sekä edullisen ja puhtaan energian turvaamista. Koronakriisistä johtuvasta haastavasta ajankohdasta riippumatta rahasto on käynnistymässä, joka osoittaa tämän tyyppisille tuotteille olevan kysyntää.

Yksityisten investointien houkuttelemiseksi tarvitaankin aina pakon sijaan porkkanaa ja tulevaisuudessa tällaisena yksityisen pääoman mukanaolon lisäkannustimena voisi lisäksi toimia ns. epäsymmetrinen voiton- ja riskinjako. Siinä julkisia varoja, kehitysrahoituslaitosten varoja ja yksityistä rahaa sijoitetaan samaan aikaan niin, että julkinen raha joko tyytyy pienempään voittoon tai kantaa suurempaa riskiä – tai molempia. Investointien riskinjako julkisin varoin on toimiva keino mobilisoida yksityistä rahoitusta.

Hyvä nyrkkisääntö on, että jokaista julkista euroa kohti pitäisi saada liikkeelle 1–5 yksityistä euroa. Esimerkiksi Tanskalla on jo kolme epäsymmetrisen voiton- ja riskinjakon rahastoa. Yksi sijoittaa maatalouteen, toinen ilmastohankkeisiin ja kolmas, eli SDG-rahasto, edistää kestävä kehitystä.

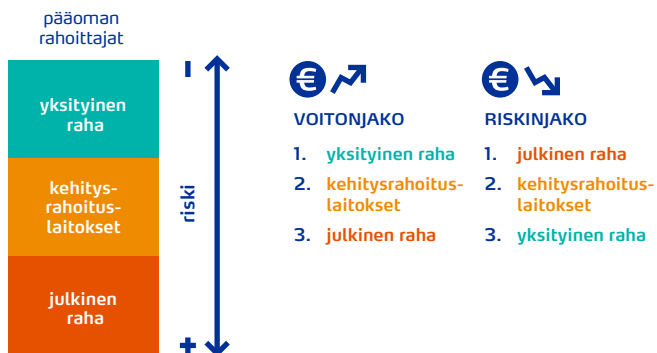
Pysyvien julkisten tukimekanismien sijaan on tarkoitus pystyttää määrääkäsisiä rahastoja. Kun kokemusta karttuu ja tuotot osoittautuvat hyviksi suhteessa riskiin, julkisen rahan osuutta rahastoissa voidaan vähentää. Itse asiassa esimerkiksi jotkut uusiutuvaan energiaan sijoittavista epäsymmetrisistä rahoista on jo lopetettu, koska niiden rahoittamiin yrityshankkeisiin alkaa löytyä rahoitusta myös puhtaasti kaupalliselta pohjalta.

Suomen kohdalla epäsymmetrisen rahaston perustaminen onnistuisi parhaiten kehitysrahoitusyhtiö Finnfundin puitteissa, mutta vaatisi toteutuakseen lainsäädännön päivittämistä.

Epäsymmetrinen voiton- ja riskienjako pähkinäkuoressa

RAHASTOJEN RAKENTEEN TARKOITUS

Rakenteella houkutellaan yksityistä pääomaa Afrikkaan parantamalla tuotto-odotuksia ja alentamalla riskiä.

RAHOITUKSEN MUODOSTUMINEN

Rahaston sijoituskohde vaikuttaa rahaston rakenteeseen.

ESIMERKKI 1
Maatalous
Tarvitaan melko paljon **julkista** ja **kehitysrahoituslaitosten** rahaa, jotta saadaan houkuteltua mukaan **yksityistä** rahaa.

ESIMERKKI 2
Sähköntuotanto
teollisuuden tarpeisiin
Korkeampien tuotto-odotusten vuoksi **yksityistä** pääomaa saadaan liikkeelle pienillä **julkisilla** panoksilla.

Suosituksset Suomelle

- Keskitetään kehityspoliittiset finanssisijoitusmäärärahat Finnfundin edelleen vahvistamiseen.
- Ohjataan tuotteiden ja liiketoimintamallien lokalisointiin tukea, sillä markkinoille tuloon liittyy epätyypillisiä riskejä ja kustannuksia.
- Rakennetaan prioriteettimaihin paikallinen kontaktipohja ja tehokas verkosto sekä yritysten että yritysten ja asiantuntijapalveluiden välille (mm. markkina-tutkimus, käyttäjätutkimus, lainsäädäntö). Tehostetaan Team Finland -verkoston sisäistä yhteistyötä mm. Business Finlandin, ulkoministeriön, Finnfundin ja Finnveran välillä liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisen ja toteutumisen edistämiseksi. Myös elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen välistä yhteistyötä voidaan kehittää esimerkiksi investointiprojektien tunnistamisessa ja markkinatiedon jakamisessa.
- Kasvatetaan investointien kehitysrahoitusta mobilisoimalla mukaan enemmän yksityistä pääomaa. Edistetään markkinaehtoisten vaikuttavuusrahastojen syntyä sekä arvioidaan Tanskan mallin mukaista epäsymmetrisen voiton ja riskien jakamismekanismia, jossa prioriteeteiksi valituille sektoreille houkutellessa mukaan yksityistä sijoituspääomaa. Pyritään näillä tuotteilla motivoimaan esimerkiksi eläkevakuutusyhtiöitä ja muita institutionaalisia sijoittajia mukaan kehitys- ja vaikuttavuusrahoitukseen.
- Laitetaan Business Finlandin Afrikka-resurssit kuntoon: Tanskan vastaavalla toimistolla Keniassa on lähes yhtä paljon henkilökuntaa kuin Business Finlandilla koko Afrikan mantereella. Aukon paikkaamisessa kannattaa olla ennakkoluuloton. Afrikka-verkoston vahvistamista ei kuitenkaan tule tehdä muiden kasvumarkkinoiden kustannuksella. Esimerkiksi Ruotsista voitaisiin tuoda Senior Advisor -malli: skaalattavan tuotteen tai palvelut omaavat mutta Afrikassa kokemattomat yhtiöt voisivat vuokrata vastuullisissa yritystehtävissä mantereella toimineita henkilöitä projekteihin siten, että julkisella tuella katetaan osa henkilön palkasta. Lisäksi Finnfundin Afrikka-osaamista olisi hyvä hyödyntää laajemmin koko Team Finland -verkoston sisällä mahdollisten hankkeiden ja suomalaisten tarjoajayritysten proaktiivisessa tunnistamisessa ja värämisessä projekteihin.

3.4. Euroopalle oma kehitys pankki ja uusia Afrikan talouskehitystä palvelevia rahoitusmuotoja

Elinkeinoelämän näkökulmasta viisi keskeisintä suositusta EU:n kehitysrahoitukseen ovat oman kokonaistoimintaa koordinoivan kehitys pankin perustaminen, yhteistyö kansallisten kehitysrahoitusyhtiöiden kanssa, yksityisten pääomien mobilisointi Afrikkaan sekä EU-komission hallinnoimien varojen suuntaaminen tekniseen tukeen yrityksille ja arvoketjuongelmien ratkaisemiseen. Lisäksi eurooppalaisten yritysten tulisi olla nykyistä merkittävämmässä roolissa EU:n toimesta toteutettavassa kehitysrahoituksessa.

Euroopalle oma kehitys pankki

Kiina ja Yhdysvallat ovat perustaneet omat kehitys pankkinsa äskettäin. Samaan aikaan alueelliset toimijat, kuten Afrikan ja Aasian kehitys pankit, vahvistuvat. Maailmanpankki on todennäköisesti “kärsinnyt” eniten niin poliittisesti, teknisesti kuin taloudellisesti. Kuvaavaa on, että Maailmanpankkiryhmän edellinen pääjohtaja Jim Yong Kim erosi kolme vuotta ennen kautensa päättymistä.

Euroopan vastausta muuttuneeseen tilanteeseen ja erityisesti Euroopan jälle rakennus- ja kehitys pankin (EBRD) ja Euroopan investointi pankin (EIP) roolia kehitysrahoittajina on mietitty pitkään. Nyt on tullut päätöksenteon aika.

Molemmat pankit ovat korkean profiilin omaavia investointien rahoittajia. EBRD:lla on toimintaa Pohjois-Afrikassa ja EIP:lla koko Afrikan laajuinen yhdeksän toimipisteen verkosto. Jo nyt tehtyjen päätösten mukaan EIP:lle on tarkoitus keskittää EU:n ilmasto rahoituksessa tärkeä rooli. EU tarvitsee oman kehitys pankin ja olisi luontevinta perustaa se EIP:n yhteyteen, joka on EU-instituutio, toisin kuin EBRD. Käytännössä pankki syntyisi keskittämällä sinne EIP:n ETA-alueen ulkopuolelle suuntautuva toiminta. Niin kauan kuin nämä aktiviteetit ovat osa EIP:tä, ne jäävät väkisin heikompaan asemaan kokonaisuudessa. Oman erillisen tytä r pankin perustamisen yhteydessä voitaisiin myös toimintatapoja kehittää kehitysrahoitusta ajatellen joustavammiksi ja mahdollisesti myös pienentää keskimääräistä hankekokoa.

Millainen rooli uudelle kehitys pankille tulisi? Yksi perustavimmista valinnoista on se, millaisilla painotuksilla pankki toimii, eli miten sen rahoitus jakautuu julkisten ja yksityisten investointien välillä. Koska EU-komission hallinnoimat kehitys yhteistyö varat suuntautuvat valtaosin julkiselle puolelle, olisi perusteltua, että kehitys pankin painotus olisi yksityisissä investoinneissa.

EU:n Afrikka-rahoituksen suurin haaste on hajanaisuus, joten tärkeää olisi, että uuden toimijan rooli olisi koordinoiva ja se tekisi mahdollisimman paljon yhteistyötä muun muassa hankekehityksessä ja markkinatiedon jakamisessa

kansallisten kehitysrahoitusyhtiöiden kanssa (esimerkiksi Finnfund). Eli EU:n ei tulisi missään nimessä luoda kansallisille toimijoille kilpailijaa, vaan täydentäjä. EIP voisi tällöin olla yhteistyökumppani, joka käyttäisi hyväkseen EU:n Afrikassa olevia sillanpääasemia ja välittäisi esimerkiksi maatietoa ja -osaamista muille sekä toimisi aktiivisesti viestinviejänä ja vaikuttajana eri maiden hallitusten suuntaan yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. Erityisesti suuret yritysten toimintaedellytyksiä parantavat infrastruktuurihankkeet olisivat uudelle toimijalle hyvin soveltuvia rahoituskohteita. Pienemmissä hankkeissa uuden toimijan olisi perusteltua toimia yhdessä Finnfundin, muiden kansallisten rahoittajien ja EBRD:n kanssa. Näin löytyisi enemmän rahoituskelpoisia hankkeita ja voitaisiin rahoittaa pienempiäkin yrityksiä. Raha saataisiin tehokkaammin liikkeelle ja myös pk-yritysten osallistumisaste kasvaisi.

Nykyisellään EIP:n toiminta Afrikassa kohtaa kritiikkiä siitä, että se on joiltain osin markkinoita tuhoavaa. EIP:ssa ei ole erityispainotusta kehitysrahoituksessa ja pankki toteuttaa usein suuria projekteja edullisella hinnalla tilanteissa, joissa muutakin rahoitusta olisi tarjolla. EIP:n päätöksenteko on niin ikään nykyisellään melko aikaavievää hidastaen näin myös muiden kehitysrahoittajien sekä investoija- ja toimittajayritysten toimintaa. Esimerkiksi EIP:n procurement-säännöt ovat hyvin haastavia. Uudelle toimijalle tulisikin luoda omat prosessinsa ja toimintatapansa. Tällöin EIP:n tulisi määrittää, mitkä sen vaatimuksista ovat toimivia Afrikka-kontekstissa ja tytäryritysten prosesseja pitäisi kehittää tämän pohjalta.

Institutionaalisen kehittämisen ohella olisi eurooppalaisessa kehitysrahoituksessa syytä tarkastella myös rahoituksen suuntautumista ja eurooppalaisyritysten osallistumisastetta: esimerkiksi Itä-Afrikassa kiinalaiset rakennusyhtiöt vetävät merkittävää osaa EIP:n rahoittamista hankkeista, mutta vastavuoroisesti eurooppalaisyritykset eivät ole mukana kiinalaisrahoituksessa.

Vahva tuki EU:n Blended Finance -ajattelulle ja Finnfund sen yhdeksi jakelukanavaksi

EU-tasolla yksityistä ja julkista rahaa yhdisteleviä blended finance -järjestelyjä alettiin kehittää määrätietoisesti Jean-Claude Junckerin komission kaudella ulkoisen investointiohjelman tueksi. Monivuotisessa rahoituskehyksessä tähän tarkoitukseen ja takausinstrumentteihin on komissio nyt esittänyt 86 miljardia euroa ja vähintään tästä summasta on hyvä pitää kiinni.

Eurooppalaisen elinkeinoelämän kannalta rahastot ovat potentiaaliltaan merkittäviä. Siksi tulisi pitää huoli siitä, että rahastoja syntyy aloille, joilla eurooppalaisilla ja suomalaisilla yrityksillä on erityisosaamista (esimerkiksi metsätalous sekä kestävä kehitys ja ilmastonmuutosta torjuntaa tukevat teknologiaratkaisut). Lisäksi tulisi edistää esimerkiksi Team Finland -yhteistyön kautta Afrikka-referenssejä omaavien suomalaisten yritysten verkostoitumista maatasolla rahastoissa sijoituspäätöksiä tekevien tahojen kanssa.

Finnfundista teetetyin riippumattoman arvioinnin mukaan yhtiöllä on ainutlaatuista osaamista maataloudessa ja metsäsektoreilla.¹⁸ Lisäksi yhtiöllä on ollut rahoitusosuuttaan suurempi merkitys esimerkiksi tuulivoimahankkeissa Afrikassa. Suomen tulisi laittaa poliittista pääomaa sen eteen, että EU:n kehitysrahoitusta voitaisiin kanavoida myös Finnfundin kautta niillä sektoreilla, joissa yhtiöllä on erityisosaamista. Yhtiön läpäistyä auditointiprosessin se voi jo tällä rahoitushyskaudella kanavoida EU:n kehitysrahoitustakauksia, joten investointimuotoisena rahoituskanavana toimiminen olisi luonnollinen seuraava askel. Finnfundin projektien pienempi koko mahdollistaa myös pk-yritysten osallistumisen laajemmin kuin esimerkiksi EIP:n puitteissa toteutettavat hankkeet.

Arvoketjujen kehittämiseen teknistä tukea

Afrikan liiketoimintaympäristön parantamiseksi tarvitaan edelleen myös teknistä apua. Hankkeista pitäisi pystyä tekemään rahoituskelpoisia lahjumuotoisella avulla. Todennäköisesti tarvitaan myös laajempia, koko arvoketjua kehittäviä ohjelmia.

Esimerkiksi länsiafrikkalaisessa Sierra Leonessa olisi ihanteelliset olosuhteet viljellä riisiä, sillä sen ilmasto on kuuma ja kostea, ja riisi on maan kansallisruoka. Silti Sierra Leone tuo riisistään 95 prosenttia ulkomailta. Periaatteessa business case “Made in Sierra Leone” -riisille olisi selvä, mutta siihen ei oikein kukaan ole pystynyt tarttumaan.

Ison mittakaavan kasvattamisen lisäksi riisiä pitäisi kyetä käsittelemään ja pakkaamaan eli jalostamaan tuotteiksi, joista syntyy lisäarvoa ja työpaikkoja. Tarvitaan logistiikkaa hoitavia yhtiöitä, rekkoja ja välivarastoja. Yritykset, jotka ensimmäisenä yrittävät lähteä tekemään riisillä rahaa, kohtaavat kohtuuttoman paljon ylimääräisiä kustannuksia arvoketjujen kehittymättömyyden vuoksi. Haasteiden listaan voidaan lisätä esimerkiksi korruption ja sähköpuluja: sähkökatkot ovat myrkyä prosessiteollisuudelle.

Juuri kokonaisten arvoketjujen kehittämiseen tähtäävässä toiminnassa Euroopan komission kehityspolitiikka tuottaa suuren lisäarvon yksityisen sektorin toimintaedellytysten luomisen näkökulmasta. Arvoketjujen toimivuus on myös keskeinen edellytys Afrikan vapaakauppa-alueen toimivuudelle tulevaisuudessa.

18 Ulkoministeriö: Evaluation of the Finnish Fund for Industrial Cooperation Ltd.

Suosituksset EU:lle:

- Selvitetään Euroopan oman kehityspankin perustamista EIP:n yhteyteen. Uuden pankin tulisi olla luonteeltaan koordinoiva ja tehdä tiivistä yhteistyötä kansallisten kehitysrahoittajien kanssa, ei kilpailla niiden kanssa.
- Aktivoidaan EIP:n nykyisten suurhankkeiden rinnalla pienempiä hankkeita, joissa asetetaan toimittajina etusijalle kestävästä kehitystä edustavat eurooppalaiset toimijat, mukaan lukien pk-yritykset. Tämänkaltaiset hankkeet voivat olla uusien innovaatioiden ja kasvun lähde.
- Kehitetään EU:n investointirahoitusta edelleen blended finance -rahastojen muodossa. Pyritään suuntamaan rahastoja aloille, joilla on eurooppalaista ja suomalaista yksityistä investointihyödyke-, teknologia- tai palveluosaamista.
- Tuetaan kestävästä kehityksestä mukaista yritystoimintaa suuntaamalla avustusta arvoketjujen kehittämiseen sekä tarjotaan teknistä apua, jolla potentiaalisista sijoituskohteista tehdään rahoituskelpoisia. Afrikassa toimintaympäristön kehittymättömyyden ja epävarmuuden vuoksi yritykset kohtaavat paljon tavannaista suurempia kustannuksia ja riskejä.

Lähteet

- African Development Bank Group: African Development Bank accelerates pace with 'High 5' priorities (heinäkuu 2016) <https://www.afdb.org/en/news-and-events/african-development-bank-accelerates-pace-with-high-5-priorities-15879>
- BusinessEurope: A better investment climate in Africa - Business views (kesäkuu 2019) https://www.busesseurope.eu/sites/buseur/files/media/reports_and_studies/final_-_june_2019_-_investment_climate_in_africa_light.pdf
- Chang, Daniel, UNIDO (United Nations Industrial Development Organization): Hands-on training in Ethiopia, partnering for a better future (marraskuu 2017) <https://www.unido.org/stories/hands-training-ethiopia-partnering-better-future>
- Cofelice, Andrea: African Continental Free Trade Area: Opportunities and Challenges (marraskuu 2018) https://www.researchgate.net/publication/329450723_African_Continental_Free_Trade_Area_Opportunities_and_Challenges
- Council of the European Union: Europe in the world - The future of the European financial architecture for development (lokakuu 2019) https://www.consilium.europa.eu/media/40967/efad-report_final.pdf
- GSMA: The Mobile Economy Sub-Saharan Africa (2019) <https://www.gsma.com/mobileeconomy/sub-saharan-africa>
- ICA (The Infrastructure Consortium for Africa): Key achievements in the financing of African infrastructure in 2018 <https://www.icafrica.org/en/topics-programmes/key-achievements-in-the-financing-of-african-infrastructure-in-2018/>
- IRENA: Scaling up renewable energy deployment in Africa (tammikuu 2020) https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2020/Feb/IRENA_Africa_Impact_Report_2020.pdf?la=en&hash=B1AD828DFD77D6430B93185EC90A0D1B72D452CC
- Leke, Acha ja Signé, Landry, Brookings: Spotlighting opportunities for business in Africa and strategies to succeed in the world's next big growth market (tammikuu 2019) <https://www.brookings.edu/research/spotlighting-opportunities-for-business-in-africa-and-strategies-to-succeed-in-the-worlds-next-big-growth-market/>
- Nokelainen, Pasi ja Turpeinen, Mika, Sitra: Kehitysmatät älysiähk6n testlaboratorioiksi (maaliskuu 2018) <https://www.sitra.fi/blogit/kehitysmatät-älysiähk6n-testilaboratorioiksi>
- Population review: Africa Population 2020 <https://worldpopulationreview.com/continents/africa-population/>

- Tilastokeskus: tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kan_tpulk/?tablelist=true
- Tralac: African Continental Free Trade Area (AfCFTA) Legal Texts and Policy Documents (9.6.2020) <https://www.tralac.org/resources/by-region/cfta.html>
- Tulli: Suomen ja Afrikan maiden välinen kauppa 2019. <https://tulli.fi/documents/2912305/3331101/Suomen+ja+Afrikan+m Maiden+v%C3%A4linen+kauppa+2019/57ff3406-2fb2-454a-38e5-d15edf53bff6/Suomen+ja+Afrikan+m Maiden+v%C3%A4linen+kauppa+2019.pdf?version=1.0>
- Ulkoministeriö: Afrikan megatrendit (2019) <https://um.fi/documents/315732/o/Afrikan+megatrendit+%281%29.pdf/coac6787-65d6-d415-8491-3fd96e2627fc?t=1575449819342>
- Ulkoministeriö: Evaluation of the Finnish Fund for Industrial Cooperation Ltd. (marraskuu 2018) <https://um.fi/documents/384998/o/Finnfund+evaluation+-+Final+report+2018+%287%29.pdf/87683335-bc4d-od5f-0413-79e4502eboc8>
- Ulkoministeriö: Opas kehitysrahoittajien hankintoihin (2019) s. 67 <https://um.fi/documents/35732/o/Opas+kehitysrahoittajien+hankintoihin+2019+%281%29.pdf/5af27aaf-508d-ab07-e7d5-e636d34d7bf9?t=1555330195768>
- UN: Our growing population <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html>
- Wilson, Tom, Financial Times: Pioneering Kenya eyes next stage of mobile money (huhtikuu 2019) <https://www.ft.com/content/130fe0cc-4b36-11e9-bde6-79eaea5acb64>
- World Bank: Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. Washington DC, World Bank (toukokuu 2019) <http://documents.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf>

Taustakeskustelut ja haastattelut

- Keskustelut kansainvälisten kehitysrahoittajien, Euroopan unionin ja Suomen kehitysrhoitustoimijoiden kanssa
- Keskustelut EK:n Afrikka-yritystyöryhmän edustajien kanssa
- Afrikassa toimivien suomalaisyrittäjien haastatteluita
- Keskustelut BusinessEurope -järjestön edustajien kanssa

